

Станва

ПРАВДА

МІСЯЧНИК ПОЛІТИКИ, НАУКИ І ПИСЬМЕНСТВА.

ТОМ XVIII. — ВИПУСК LIII.

за місяць липень 1893.

Рочник 1893.

Видає і за редакцію відповідає:

АНТІН БЕРЕЗИНСЬКИЙ.

З М І С Т:

I. Міщанин Мальований а проф. Сікорський (нове сектярство на Україні) написав Стрижень (далі буде) ст. 353—359.

II. Розстрига, оповідання (далі буде) сторона 360—371.

III. Народні звичаї, обряди та пісні в селі Крехові, жовківського повіту, зібрав В. Герасимович (далі буде) стор. 372—381.

IV. Листиз Чернигівщини. Лист IV. Чернигівця, ст. 381—387.

V. Український театр в Києві, Ча (конець) стор. 387—392.

VI. Думки Ів. Сердешнього, стор. 392—396.

VII. Вісти: з Сташиславова, стор. 397—399.

VIII. З грузинських поезій; Горе вам! В. Чайченка, стор. 399—402.

IX. Вистава краєва ст. 402—404.

X. Бурші і „младенцы“ (образок з життя руських буршів) Лавріна, стор. 404—407.

XI. Голос Митрополіти Дра С. Сембратовича в церковно-народній справі, сторона 407—409.

XII. Сучасна хроніка стор. 409—413.

XIII. Науковий огляд. I. Про громовину. Стаття Чернихівського, стор. 414—416.

У ЛЬВОВІ, 1893.

З друкарні Наукового товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Стор. пол.

Поправка похибки друкарської.

В дописи „В справі вистави краєвої“ (вип. за червень) стр. 339 стрічка 9 з долини спростувати треба перше слово: палички на каплички — тож буде звучати: з видом немов каплички.

Переписка редакції.

Вп. *Θ.* в *Д.* Переклад Записок Т. Г. Шевченка дістали, щире спасибі Вам, вже після зложення літнього випуску. Почнемо з серпня і зробимо все, як бажаєте.

Вп. п-ні *Л. Ст.* в *К.* Досі не дістали ми дальшої частини Вашого роману, тим то не могли почати з липня, щоб опісля не переривати, по-заяк з передруком з перервами великий клопіт. Раді-б почати з серпня. Дожидаємо присилки.

Вп. *І. Сергєєвичий.* V. й VI. пісню дістали, щире Вам спасибі. До кінця року можна буде й VII. пісню подати.

Вп. *Голота.* Початок оповідання дістали, спасибі Вам, просимо й дальше. Надрукуємо перегадом, як трохи буде більше місяця.

Вп. *Сивенський.* Просимо о дальні пісні Дантові.

Вп. *Чернях.* Коли можемо сподівати ся докінчення наук. огляду? Досі дістали три частини. Сердешне спасибі.

Вп. *Черниговець.* Дальших листів дожидаємо.

Вже вийшов з друку

„КОБЗАР“

повне видання творів

ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

в 2 томах (в 53 аркушах друку на веліновім папері) оправних на взір клясиків європейських

—≡ Ціна 4 зр. 50 кр., з пересилкою 5 зр. в. а. ≡—

також

СЛАВНИЙ ТВІР ЮРИЯ КЕНАНА

„СИБІР“

в перекладі на українсько-руську мову.

—≡ Ціна 1 зр. 20 кр. ≡—

Дістати можна в науковім товаристві імені Шевченка, Львів, уліця Академічна ч. 8.

Виходить у Львові
щомісяця $\frac{15}{27}$ Д.
в 4—5 арку-
шів.
Редакція, адміні-
страція і експе-
диція ул. ака-
демична ч. 8.

ПРАВДА

Ціна за місячник
в Австрії
на рік злр. 5.—
 $\frac{1}{2}$ року „ 2-50
 $\frac{1}{4}$ „ „ 1-30
на місяць „ 50
за границею
на рік злр. 10.—
 $\frac{1}{2}$ року „ 5.—
 $\frac{1}{4}$ „ „ 2-50

МІСЯЧНИК ПОЛІТИКИ, НАУКИ І ПИСЬМЕНСТВА.

З редактором в справах мі-
сячника можна бачити ся щодня
від 2—4 години опріч
педілі і сьвят.

1893.

На кожній рукописи автор му-
сить прописати свою адресу,
котра остає редакц. тайною.
Статті не надруковані збере-
гають ся не дальш як 3 місяці.

Міщанин Мальований а професор Сікорський (нове сектарство на Україні).

Написав **Стрижень.**

I.

Ще року 1890 між селянами Васильківського повіту (Київщина) прокинувся новий релігійний рух. На чолі руху стояв міщанин Кіндрат Мальований, через що і рух сей названо Мальованщиною. Спершу Мальованому не боронили, навіть принародно, диспутувати. Один з таких диспутів Мальованого з якимсь ученим православним ченцем-місіонером відбувся, здається, в січні р. 1890 в салі Київського купецького ка-сина, де була сила цікавої аристокрації, був і генерал-губернатор. Небавом після сего диспуту Мальованого закинули в острог і віддали на суд. Суд осудив его на кару і коли Мальований відбував її, спостерегли, що він психічно хорий: тоді посадили его в Кирилівський (у Києві) шпиталь божевільних. А тимчасом Мальованщина росла собі та простала ся і обгорнула кілька сіл. Вельми виразно визначила ся вона в п'ятох значних селах Васильківського повіту: Зубарях, Спигурівці, Малій По-ловецькій, Яхнях і Дідівщині. І сьвітська і духовна адміністрація на чолі з професором Скворцовим спершу зовсім не відрізняли нового сек-

287
У

тарства від штунди, хапали їх, закидали в остроги, в монастирі та запроважували на заслання. На останку вже торік в маю місяці кївський генерал-губернатор, не знати з чього доброго приводу, звелів організувати окрему комісію, щоб поїхала на ті села, де показало ся найбільш прихильників нового руху релігійного і спостережала Мальованщину. До сеї спеціальної комісії покликали і ученого лікаря д. Сікорського, професора кївського університету на кафедрі нервових і психічних недугів.

Добутки свого висліджування д. Сікорський оголосив не що давно в університетському органі в „Извѣстіяхъ“ і відбитки з свого справоздання видав окремо книжкою під назвою „Психопатическая эпидемія 1892 г. въ Кіевской губерніи“. Книжечка невеличка, 46 стор. буйного друку, але, не вважаючи на те вона примушує нас зняти про неї довгу бесіду. Багацько, вельми багацько зустрінемо тут матеріялу не тільки простого цікавого матеріялу, інтересного про кожного хоч трохи освіченого чоловіка, але й такого матеріялу, що стає певною характерною ознакою нашого часу, ознакою життя темної маси, ознакою поглядів і простовання людей темних і чоловіка й науки. З одного боку бачимо убогого темного міщанина, з другого професора і спеціаліста лікаря. Міщанин, уважаючи себе за Христа, Спасителя мира, простає нову релігійну науку, кличе людей до каяття, проповідує їм потребу нового життя, потребу спекати ся „отъ язвы пьянства“ (ст. 44) від котрого ніхто досі, ні „православне, ні цар не спроможні ослобонити їх“ (ст. 45). Мальований учиць людей жити по братерськи, не дбати про великі достатки матеріяльні, не неволити себе до роботи, працювати по вподобі і т. д. (ст. 9). Професор Сікорський запевняє, що Мальований чоловік божевільний, що наука его психопатія, що прозеліти его психопати! і що проти сих людей хорих треба було ужити тих заходів, яких ужила адміністрація: шпиталів, монастирів, арешту і адміністративного заслання (ст. 45). Сі заходи зараз „оказали благотворное вліяніє“ на хору людність і спинили „епидемію.“ (ст. 46.)

На превеликий жаль з справоздання проф. Сікорського не можна достоменно запевнити ся, який у него погляд на Мальованщину, яко на секту релігійну? Раз він каже, що се єсть рух релігійний, вдруге, що „ся психічна епідемія принасована з окільного боку до релігійного руху, названого штундизмом“ (2) далі на ст. 6-ій читаємо, що Мальованщина нервово-психічна епідемія і тільки з окола скидаєть ся на рух релігійний; далі на ст. 33, що усі риси Мальованщини властиві істерії а через сім рядків, що становище, яке автор помітив у частини Мальованців, визначаєть ся великою психологічною глибиною, геть не властивою істерії, не має з нею нічого загального і нагадує риси того буйного релігійно-історичного руху, що зоветь ся квієтизмом; на останку знов

читаємо на ст. 46, що Мальованщина „судорожна епідемія і патологічно релігійний рух“ і т. д.

Отся і сила інших противорічій примушує безсторонного читача за недовгий час спожитий на перечитання коротенької брошури д. Сікорського, пережити різноманітні враження. Спершу бачиш автора ученого, наче цілком байдужого до адміністративних поглядів і заходів начальства проти релігійного руху і сподіваєшся почути певне і безсторонне слово самої тільки науки, але читаєш далі і помічаєш що професор і взагалі чоловік науки зникає, натомість виступає урядник прибраний в одержу професора освіченого наукою загальною і спеціальною. Перегодом і сего нема, а є „чиновникъ особыхъ порученій“ і ніби то місіонер і балакає він відповідно думкам єврейської і духовної адміністрації, так щоб обом їм догодити. Ще далі чуємо голос суворого поклонника заслання; урядника, що радить психічно-хорих людей курувати осторожною неволею і адміністративними засланнями в далекі чужі краї; на останку через хвилину, в оден мент сей осоружний голос переміняється на голос гуманного чоловіка, навіть на голос радикала!

Нема у мене ні думки, ні охоти доходити, коли д. Сікорський говорить щиро, з переконання. Та се і ваги великої не має, а коли й має так хіба з погляду характеристики часу, яко риса тої епідемії, що більш та більш розгортається над Росією і захоплює під свій намет і таких заступників науки як Скворцов і Сікорський у Києві, як Владимирів і Даневський у Харькові і т. д. Але-ж про сю епідемію, скорботну та журливу більш над усі інші, не маю я думки балакати.

II.

Для нас важно те, що в основі сектярської науки темного міщанина Мальованого лежить віровання релігійне і через те нам зовсім певно, що Мальованщина єсть рух релігійний. Чи він дужий, не патологічний, чи він дійсне психопатія, сего ми тут не займаємо. Я не лікар взагалі: не спеціаліст-психіатер і з сего боку не змагати мусь з д. Сікорським; хоч і не можу не додати, що навіть з мого погляду, з погляду дилетанта тих ознак, які вказує професор психіатрії, мені здається не досить на те, щоб вважати за психопатію усю Мальованщину, а всіх прозелітів її назвати психопатами. В патологічному становищі духа запевнити ся не так то легко. Правда люди науки, як от доктор Лелю і інші довів нам, що навіть між видатнішими керівниками людської мисли, між великими героями, між видатнішими письменниками, ученими, філософами було чимало таких, що занепадали на частинну психічну хворобу. Кожен чоловік, найвидатніший мисленник може в якому небудь одному пункті висловити патологічну думку; виявити, що мозок его

в якійсь частині хоруг і знає патологічних уявів і вчувань. Історія взагалі, а найпаче медицини, знає вельми багацько доказів на се зжитте великих людей. Не говорячи вже про Тасса, Лукреція, Крюдена і багато інших, досить згадати про Огюста Конта, отсего величезного мисленника нашого віку; про отсего одного з великих і глибоких умів. Творець позитивної філософії гадає, що він первосвященик усіх людей; придушує релігійні съвята, молитви, обряди; вдаєть ся до російського царя Миколи з листом, підмовляючи его пристати до нової его віри і запомогти простанню її.

Одначе не вважаючи на силу таких фактів частинного психічного хоровання, а може саме через сі факти, такі видатніші авторитети-психіатри як Грінзінгер, Мауделі, Сенкей, Винелов, Крафт-Ебінг і інч. радять, щоб лікарі, перш ніж осудити думки і вчинки чоловіка, пильно, уважно і довший час спостерегали его. Фізіологічні функції організма, каже Мауделі, переходять в патологічні так не примітно, що не можливо сказати де кінець одної, де початок другої. Душу чоловіка, додає Грінзінгер, треба перш завсе розглядати яко суму усіх становищ мозка. Треба завсіді уважати, навчає професор Сенкей, що з погляду патології усяке пригноблене становище духа вже є ненормальне становище чоловіка. Але-ж і те знов треба пам'ятувати, що не було й нема в світі людини, щоб ніколи це зазнала пригноблености духа з тої, чи з інчої причини. Хто не відає напр. і того, що у людей не хорих, але таких тільки, що швидко переймають ся гнівом, або загарливістю — пам'ять тупіє і теряєть ся консеквентність ідей.

Далі усі видатніші заступники науки збожують ся, що та межа, що межує хорі ідеї, нісенітницї а похожі на них чудаковатости дійсне буває так невиразно визначена, що помітити її вельми трудно і частогусто через те найдосвідченніші лікарі роблять помилки в своїх спостереженнях. Отому-то лікарям треба перш за все добре тямити нормальну психологію взагалі; треба добре відати світогляд, звичаї і поведження в нормальному становищі того субьекта якого лікареві довело ся спостерегати. Інакше не можна бути, каже Винелов, компетентним суддею в сфері хорих випадків людського духа. Другий авторитетний лікар Фогель додає: „на те щоб правдиво оцінювати вияви ненормальні розуму чоловіка, треба самому орудувати дуже добрим розумом, знаннями і досвідом“. Один французький психіатер зовсім справедливо каже, що є багацько лікарів, що орудують великими знаннями, але не мають хисту спостерегати і зрозуміти моральні причини недугу; бо вони не вдатні читати в книзі серця. А тимчасом саме тут і записані суцє дійсні причини. Тут день скрізь день, година скрізь годину, журба і туга, радощі і веселощі, надії, острахи і розчаровання чоловіка лишали сьліди свого

перебування; от по тих сьлідах і треба шукати корінь і причину недугу.

Отже з справоздання д. Сікорського ми перш за все бачимо, що у него бракувало часу на те, щоб спостерегти цілу масу Мальованців. А треба гадати, що маса їх не маленька. Скільки їх усіх? Скількох їх спостережав Сікорський сего запевне він не каже. Він признає ся, що єму „не можливо було“ оглядіти і спостерегти усіх Мальованців; через те, що „доводило ся мати діло з сотнями людей.“ На огляд він брав кілька ґруп, випадком набраних, по десять чоловіка в ґрупі. Тимчасом в самому лишень селі Малій Половецькій на зібранне прийшло більш як сотня Мальованців. „В інших селах православна людність масами перейшла на Мальованщину“. (стор. 6.) І от таку масу людей „психічно хорих“, проф. Сікорський спостеріг і вистежив і психічно і фізично за який будь тиждень чи за два! Сего часу занадто мало щоб спостерегти симптоми такого недугу навіть і в спеціальній клініці.

Далі ми помітимо, що з справоздання д. Сікорського знати, що він, хоч здаєть ся родом і Українець, а про те не досить добре ознаємлений з історією українського народу, ще менш з его звичаями, взагалі з его етнографією і психологією. Его дивує напр., що Мальованці сантиментальці, ввічливі; за всяку дрібницю вдячні і він каже, що отсе риси „цілком чужі і невластиві народному духови дужих людей українського народу!“ (6) В другому місці він накидає українському народови релігійну нетолерантність!!

Все отсе і інче, про що будемо балакати, не дає нам признати авторитетним присуд д. Сікорського про Мальованщину. Ми не змагаємо ся одначе: може вона і справді психопатична епідемія; ми тільки кажемо, що Київський професор не запевнив нас в тому.

III.

В усякому разі той релігійний рух, який зняв Кіндрат Мальований єсть добуток роботи мысли, а мысль та висловлена і оформлена відповідно народній психології, відповідно обставинам, відповідно у сїй сфері сучасного життя народної маси на Україні. Властиво кажучи думка Мальованого не нова. Корінь її споконвічний, так само як і в кожній новій думці єсть свій традиційний корінь і через те жадна нова мысль не може бути признана абсолютно новою. Доля Мальованщини, така самісенька як доля і штундизму і всякого іншого руху релігійного і всякої нової мысли. Перш за все вона зустріває і не може не зустріти боротьбу, а потім або опанує більшість, чи хоч таку частину людности, що спроможна буде довший час її піддержувати, або-ж зовсім зникне

не лишивши по собі примітного сльїду. Боротьба нової мисли завсїди і всюди ведець ся з попередними її культурними умовами і завсїди вона бере не мадо великих жертв, часто кервавих, часто тяжких. Від боротьби не убезпечена жадна нова мисль, та тїлько сама боротьба і дає людям спромогу запевнити ся, чи нова мисль правдива, чи фалшива; чи добра, чи лиха, чи дужа, чи хора, патологїчна. Чи буде нова мисль дужа, чи хора шанси її розповсюдити ся майже однакові.

Проти нової думки пайбільш змагають ся і борють ся конкуренти з вдачею консервативною, а ще бїльше з вдачею самолюбною. Тут однаково сходять ся і деспот зазброєний острогами і шибеницями, і самолюб зазброєний лише язиком та пером. Рїжниця буде лишень в добутках. Там, де є воля думок і слова, там, звістно — боротьба провадити меть ся трохи що не самим тїлько словом. Одначе і тут вона проковтне великі хоч і безкровні жертви: багацько забере вона часу, гроший, праці людської, що часто могла би бути спожитою на дїло бїльш користне. Інча річ там, де людська думка і слово закуті в цензурні кайдани! Тут вже „во імя закона“ ватажки і прозелїти нової мисли гинуть часом тисячами. А через те мисль пайбільш патологїчна, пайбільш непевна завсїди довше живе там, де думці і слову нема волї. Одначе-ж і там, де думка і слово мають, як от по північних державах Америки, повну волю, то й там нова мисль, хочби яка вона добра і користна була, не може зараз же зреалїзувати ся, перейти в життє і в закон обовязковий для людности. Людям треба спершу переняти ся нею, запевнити ся, що вона добра, користна і можливо завести її до життя практичного. Треба довідати ся скїлько людий готових стати під прапор нової мисли і принести її свої фізичні, моральні і духові достатки? На таке запевнення треба часу і часу не малого. Отодї то й розпалюєть ся пайбільш лютование до прихильників і ватажків нової мисли; отодї то вороги її, некороновані деспоти-самолюби пускають усю свою зброю, яку тїлько може висловити їх язик; вони доходять не тїлько до найпоганїйшого покліну на своїх супротивників, а до такого себелюбного озвїрення, що часом запенадають на недуг психїчний, на так звану гордовиту маїю (Grössen-Wahnsinn).

Очевидна річ, що таку завзяту боротьбу справляють самі тїлько видатїйші люди. Загал же інтелїгенції, тим паче темна маса, не виходить на боротьбу активну без приводу реального; вони будуть або байдужними, або ждати муть приводу, щоб обїруч кинути ся до нової мисли, найпаче, коли вона вельми близька до яких будь сучасних громадських інтересів. Відома річ, що часто з народної маси проповідники нових віровань зразу беруть собі силу прозелїтів. Нехай новий релїгїйний рух буде з погляду науки, хоч якою пісенїтницею, до него пристане сила людий, скоро стане знати, що новий рух захопив в свою сферу які небудь

з важніших сучасних змагань життєвих, близьких серцю людей. Звісно, перш за все сему успіху сприяти не раз наболіле бажання, а вдруге темнота, хоча єсть ще багацько інших причин і головна між ними, найґрунтовійша і досі ще не з'ясована наукою. Приставання до нового руху релігійного, коли він задовольняє наболілим потребам маси може зробити ся таким шпарким, що єго охрестять епідемією.

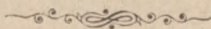
Знайти причину, ґрунтовну причину психічних епідемій, причину заразливости тих чи інших патологічних об'явів духа, здаєть ся, кажу я, досі не поталанило науці. З історії відаємо велику силу духових епідемій, найбільш характеру релігійного; інші з них, така очевидна нісенітниця, що не може бути й речи про те, що вони продукт патологічного духа; одначе бачимо, що й вони мали силу прихильників і між ними людей освічених. Кожен історик, кожен психиатер по своєму, з погляду своєї науки з'ясовує причину їх і тоді бачимо, що оден і той самий факт мав кілька причин, а яка була головною, ґрунтовною — того не знати.

Певна річ, що загальні культурні умови даного часу і краю мають тут велику вагу. В кожному руху масовому не досить здавати ся на фізіологію і патологію духа; не менш того треба уважати суму усіх причин, що впливають лиходійно на дух людей, сюди належать умови життя політичного, економічного, морально-соціального, духового і інч. Вже-ж можна для кожного руху знайти, і знаходять їх звичайно, свої другорядні, частинні причини, але досі не знайдено ґрунтовної, загальної. А вона не мипуче є і не може не бути.

Як розходять ся люди науки, з'ясовуючи причини напр. моральної заразливости досить виразно побачимо нагадавши погляди видатніших учених. Так напр. на питаннє: які переважно люди більш підлягають впливу заразливих морально-патологічних фактів? Адам Сміт каже: що люди найбільш чуткі, найбільш моральні, а від Спенсера довідуємо ся, що люди більш менш з високим розумовим хистом. А вже такий спеціаліст як Пелікан заразливу перенятливість з'ясовує більшим, чи меншим розвитком сірої кіркової речі в мозку. Відомий учений психиатер Балінський запевняє з щоденного досьвіду, що тупоумні (божевільні) вельми легко і зараз же приймають ідеї нісенітницї висловлені другими божевільними.

Але про причини нам доведеть ся ще раз балакати, говорячи спеціально про ті причини, які по думці д. Сікорського, викликали Мальованого і Мальованцину.

(Далі буде.)

РОЗСТРИГА.*)

(ОПОВІДАННЯ).

VII.

Архирейська обіцянка, прислати в Гуляйволю дякона надала Зоцеви нової журби: ему і то вже було не байдуже, що коли буде дякон, то через те поменшають его добужки з приходу; ему шкода була, що від него відберуть школу. А він любив школу, любив школярів, любив учити їх: школа розважала его, в школі він забував про своє безталанне життя!

— „Треба щось гадати! думав собі отець Ігнат: треба щось робити? що-ж робити?“

В день ще сяк так вештав ся Зоц, бавив ся з дітьми, приходила безсонна ніч і серед могильної тиши обгортав его одинокого тяжкий сум; раз цілісеньку ніч отець Ігнат не то що не лягав спати, а навіть не присідав, усе він ходив по хаті, кошлатив волосє на голові і все думав, думав; перед сьвітом стомлений почув він ніби зненацька, раптом напала на него якась невидима сила; сум і пудота зникли, він почув бажання робити що небудь більш користне для людей ніж те, що він досі робив. „Що я досі справді робив? спитав ся він сам у себе. Майже нічого! що вчив 30—40 школярів! а яка з того користь? три роки вони учать ся, а за три роки половина з них забуде те, чому вчила ся, бо нічого читати, книжок нема, придбати їх можна тільки на місті, та й то не всякому, тільки заміжному, бо книжки у нас дорого коштують.“

Чим більш думав Зоц тим більш ему здавало ся, що з духових очий его спадає полуда і він набираєть ся сили вчинити щось більш користне задля громади, ніж учителювати в школі, щось добре, може навіть щось значне, велике. Але що? він не міг відповісти собі на се питання; воно тільки ще заклоуло ся у него в думці, ще не визначило ся, не вияснило ся, то був якийсь тільки ясний промінь сьвіту, що мигав і зникав серед темряви.

— „І що-ж зможу я зробити? мовив сам до себе Зоц, що коли я нічого не тямлю, коли у мене бракує знання осьвіти? Ех!“ І Зоц думав ся тільки до того, що став сам на себе нарікати за те, що пішов на попа. „Чом би було мені в семінарії не ціти на універзитет? Дурень я був, а нікому було напутити мене, нікому було зняти з моїх очий полуду, вказати мені стежку. Помилув ся! велику помялку зробив“. З сїм

*) див. Правда, 1893, ЛІІ. випуск, стор. 303—313.

словом Зоц опустив ся і сів на канані. „Та що-ж, знов думав він, хиба колишніх помилок молодого віку не можна тепер полагодити. Чим би мені тепер не піти на університет?“ Я-ж ще не стара людина, при здоровлі, сили в собі чую до волі... та чим же я жити му у Києві, і як з дітьми? Сам якось може-б і перебив ся: живуть же люди з приватних лекцій... А діти? Вже-ж таки в Києві не без добрих людей; невне що знайшлись би добродії, що помогли-б, не дали-б свратам лишити ся без освіти вже якось би пробідував чотири чи пять літ, за те потім яка-б широка стежка!“ Отець Ігнат аж повеселішав з такої мрії! Вже єму ввижав ся і златоголовий Київ і двері до храму науки! от вже він на дверях, вже береть ся за клямку, щоб відчинити їх, вже він щурить ся, щоб не аразу вдарило єму в вічі промінне того сьвіту тихого, ясного не вечернього, що однаково сяє і сьвітить кождому хто зможе винести єго!... А якийсь голос шепче Зоцєви на вухо: куди! дзуски! забув ся єси, хто ти?

— „Справді, подумав отець Ігнат, чи можна-ж мені вступити в той сьвітлий храм в отсій попівській рясі? чи пустять мене? чи не заборонить архиерей? не тямлю: чи трапляло ся коли таке! щоб піп став студентом університету? Звістно на медицину не пустять, се я розумію, але опріч медицини ще три факультети, я вибрав би історичний; до історії і філософії тягне мене! Що-ж! думка добра! Сама мати Божа навела мене на неї! Господи благослови, поможи і наути мене, як мені взяти ся — до сеї сьвятої гадки!“

Ясні мрії заспокоїли тревожну душу отця Ігната, він не помітив і сам, як істомлена голова єго схилила ся на подушку... Він заснув; він спав аж доки ясне промінне сонця не зазирнуло до него у вічі і не розбудило єго. Він спав таким тихим, спокійним сном, який вже давно відпурав ся єго. „Господи! як я заснав!“ промовив Зоц глянувши як високо вже стояло сонце.

Довідавшись де діти, як вони спочивали в ночі, чи здоровенькі вони, отець Ігнат сів до столу і написав листи - один в Київ до свого семінарського товариша, що тепер учительовав в гімназії: він прохав єго розпитатись у тямущих людей, а найліпше у самого ректора, чи не заборонять єму ходити на лекції в університет? Другий лист був до одного урядника з тої консисторської дрібноти, що нею кишать прихожі кімнати по консисториях. Сей урядник Павло Скибка був чоловік старого віку, приятелював з Зоцєвим батьком. Отець Ігнат прохав єго розпитати ся у консисторських голов і вивідати, яким будь чином: як гляне консистория, яким духом дихне владика на єго бажанне йти на університет?

Минув тиждень другий: відповіді на листи не було. Тим часом сам на Спаса прибув в Гуляйволю виражений владикою диякон — Евграф Дроботун. Дроботуну чи було ще й 23 роки, навіть бородою ще гаразд не обріс він. Чоловік він не без розуму, син не вбогого придесенського попа; вчив ся хоч не вельми добре та не зовсім вже й погано і певне, що за три роки вийшов би на попа, бо вже був він на першому році „філзофії“ як прикинула ся до него та халена, що примусила єго лишити семінарію і вийти дияконом до одного занадто вбогого села. Дроботун, як і велика більшість семінарського товариства, ніколи не зупиняв ся над гадкою: чим він буде? якою стежкою піде в сьвіт? раз він попович, раз доля їхнула єго до бурси, посадила на лавку семінарії, то вже тим самим дала єму присуд на цілий вік, вказала єму стежку до широких рукавів і глибокої кишені. Евграф і сам почув в собі пошівську вдачу, єго тягло на попа і він — як і інші семінаристи простував по показаній стежці, мовчки, не гадаючи, куди приведе та стежка. Вже-ж приведе до попа! тимто наші семінаристи коли й гадають над чим, то хіба лишень над тим: який хто добуде собі прихід, чи багатий, чи вбогий; перед ними нема іншого ідеалу опріч — пона на доброму приході з добрими доходами. Досягши сего ідеалу тоді тільки в декотрих проявляєть ся думка про які інші не матеріяльні потреби. Таких трапляєть ся занадто мало!..

Брак духових інтересів поміж семінаристів, брак живої думки, двоєдушність семінарських ченців; звичай низько кланяти ся, видавати перед людьми побожність, бити в церкві поклони не для того, а для начальства — тяжко несе і деморалізує те молоде парубоцтво, з котрого виходять „служителі“ Божі, „паствірі“ народу, заступники і проводірі сьвятних істин Христової науки і єго високої моральности! Не диво, що поміж семінаристів панує матеріялістична розмова; повагом вона доходить до цинізму, до пияства. Коли хто і втече від сеї специфічно семінарської пошести, як втік від неї Ігнат Зоц, що не спив ся з кругу, не дійшов до атеїзму, до невіри в того Бога, перед вівтарем котрого семінаристи готують ся служити, то се ті щасливі, що не держали ся в семінарії товариства, а жили собі або без товариства, або мали єго де інде тільки не в семінарії. Таких дразнять „схимниками“. Дроботун ще на „риториці“ став запивати: він так закохав ся в „йорданку“, що трапляло ся відносив в шпнок в застанову книжки...

Раз, вже по „філзофії“, Дроботун „убив таку муху“, що вертаючи в ночі до господи сченив ся з поліцейською вартою і побив двох десятників. Поліція єго арештувала і хоч другого дня випустила, але списала протокол. Річ виходила занадто ледачою; семінарські ченці люди невимовно строгі задля молодіжі! Вони не задумують ся ні над

яким присудом, хоч би він — за яку пустоту, на цілий вік нашкодів молодому] парубкови! Дроботунуви вже нічого було більш сподівати ся як того, що єго виженуть з семінарії давши „вовчий білет“, йди собі, куди хоч! сьвіт широкий.

Якась добра душа вказала Дроботунуви на стежку спасенія: у владичиноного секретаря було дві небоги, сироти, старшій от-от вже перескакувало зо три хрещики, а ніхто не брав її, було за нею і віна тисячів зо три і протекція такого могучого дядька, так на лихо-ж була вона трохи горбата, криворота, вісна зрешетила їй вид: до того і вдача у неї була вельми лиха. Дядькови остило годувати небог і він давно був радійший спекати ся їх і скрізь визирав женихів. Тепер Дроботунуви хтось пораяв вдати ся до секретаря і з першого слова сватати єго старшу небогу, а тоді признати ся в усему, повинити ся і прохати, щоб визволив з пригоди.

Дроботун так і зробив: для сьміливости скропив свою утробу двома чарками „йорданки“ взяв сватів і пішов до Єрещенка. На шлюб небоги Єрещенко зараз згодив ся, жадним словом не змагав ся, але що до спасенія так промовив.

— „Воно правда, що нема чоловіка без вади, кінь на чотирох ногах тай то спотикаєть ся, одначе-ж погана справа! коли-б їй хоч на тому скінчить, щоб не виганяли з семінарії, а дали-б ніби самому по добрій волі і охоті прохати ся на дякона. Владика мене послухає, зараз висьвятить, а прихід — на перший раз бери який трапить ся; небавом можна перемінати на ліпший се в наших руках. А там два три роки можна й на попа висьвятитись“.

Так Єрещенко і оборудував справу: Молодий Дроботун „по доброму і непринужденому согласію повя собі в желу“ тридцятилітню Варку Єрещенківну і з нею „сап“ дякона в злиденному приході маленького села Вовнянок на межі Білоруцци.

Тепер, коли владика замірив ся прислати в Гуляйволю дякона. Єрещенкови се було як раз на руку; він згадав про Дроботуна а владика з першого слова згодив ся перенести Дроботуна з Вовнянок в Гуляйволю.

Правда: Дроботун десяти слів не вмів до ладу зложити правдивою московською мовою; также за те він „повя“ небогу архиєрейського секретаря Єрещенка, а Єрещенко на те й секретар щоб єпископ няв єму віри і єпископ був певним, чуючи від свого секретаря, що „дякон Дроботун як раз відповідати ме тій меті, на яку вказував владика за обідом у Гуляйволі“.

З Дроботуном приїхала і сестра єго жінки Маруся, дівчина літ 18, Вона се літо скінчила дівочу гімназію, гадала йти на дівочі курси до

Києва; а коли, буває, дядько — не згодить ся на те (він був у неї опікуном) тоді піде на народну вчительку. З чотирох літ вона росла у дядька на місті; про селянське життя народу нічого не тямла, села не бачила, а тепер, гадаючи про вчительство на селі, побажала подивитись на село, побачити его і порівняти его з тими селами, про які вона відала з книжок. Тим то вона, перебувши трохи у сестри у Вовнянках, охоче поїхала з нею в Гуляйволю. З себе Маруся нічим незвичайним не визначала ся: молоде, свіже, привітне, і вертке. Вже така вона була вертка — прямо наче дзика, а очі так і бігають, так і мігають ся у неї.. Говірка вона була, Господи яка говірка! тільки почни, тільки заведи, а вже вона замовкне тоді як втомить ся. Говорила вона про все, говорила з авторитетом; звістно як і всі наші гімназистки і гімназисти! Вони все знають, все тялять і над усім, не зупиняючись промовляють свій суд і осуд!.. Звістно молоде вино грає не вважаючи ні на що! чи вискочить з пляшки заткало, чи розірветь ся на шматки пляшка, ему байдуже; воно грає, бо не може не грати... Добре вино те, що добре виграло ся, добре вистояло ся.

VIII.

Отець Ігнат щиро повитав Дроботуна і его семью. Помагав ему порадою, як ліпше в новому селі улаштувати ся, де чого достати і т. ін. Таким побитом Зоцеви і Дроботунови доводило ся бачити ся трохи що не що дня. Маруся, не маючи жадної собі роботи і щоб менше нудити ся, забігала майже що ранку до господи отця Ігната, брала его діток з нянькою і водила їх гуляти або в гай, або на луг, або в поле; вона їм сьлівала пісні, розповідала казки, бігала з ними наввипередки, бавила їх, вигадувала іграшки, споружала їм ляльки. Дівчатка щиро полюбили Марусю, прилипли до неї листочками, і вже було, чи то за обідом або у вечері, як нема Марусі, вони обсядуть батенька, одна на одно коліно, друга на друге, обовють ся ему коло шиї малими рученятами та неначе ті пташенята щебечуть ему усе тільки „про тьотю Марусю“.

— „Така вона добра, любя та мила, і казки каже і сьлівати нас навчає, бігає з нами, вінки нам плете з квіток! така вона, така що так би все її слухала, та цілувала“.

І маленькі устоньки Ольги або Надежди вивали ся горячим поцілунком в батенькову щоку, наче-б то була щока не его, а Марусина.

— „Я так люблю тьотю Марусю! так, так що й не вимовлю!... ось як я їй люблю!“ Ольга обвивала ся малими рученятами коло батенька і що сили було пригортала его і тисла до себе, щоб тим показати, як вона кріпко любить тьотю Марусю.

— „А я, думаєш, менш за тебе її люблю! щебетала Надеждочка я ще більш її люблю ніж ти... Я ось як її люблю“. І дитина аж кресталася обнимаючи батенька.

Зоц слухав щебетання діток і тільки ковтав мовчки слези; ті слези не пекли йому, ні, від них йому ставало легше, він радів тим слезам.

А тут ще й нянька — дивить ся, дивить ся як дітки вють ся коло батенька, слухає, слухає їх щебетання про Марусю, тай сама промовить :

— „Вже-ж і вона їх любить! наче рідна мати! не дихне без них! От душа! янгол, а не панночка, я таких з роду не бачила! Отсе бігає бігає з ними навперейми, тоді — гоп! тай покотить ся по траві, а вони за нею... тоді вони їх пу лоскотати! вони регочуть ся, аж до сліз, а вона їх милує та цілує, так все приговорує: „щебетунчики ви мої, ласочки ви мої, коли-б ви моїми були з рук би вас не спускала, очий би з вас не зводила, все-б цілувала, цілувала... Отак!“ тай знов — цмок! цмок! „на смерть би вас зацілувала“.. Ангол, тай годі! сам Бог приніс її до нас“...

Зоц уважно слухав няньку і в серці у него обзивав ся гук щирої подяки Марусі за її ласки і любов до его діток. — „Чим я її віддячу за те? думав він: тільки хіба тим, що щиро молитимусь за неї Богови, щоб наділив її віком довгим здоровем, щастем добрим, та послав її вірну пару“. І він твердо додержував свою обіцянку: чи в церкві, чи дома, кожен раз коли тільки він ставав на молитву, не забував помянути „рабу Божу Марію“ і благати для неї доброго здоров'я і щасливої долі. Отець Ігнат сам того не спостережав що кожен раз молитва его була сердечніша, кожен раз серце его більш а більш наливало ся вдячністю до Марусі за те, що вона так щиро голубить его діток.

Раз якось вже після другої пречистої Маруся зайшла по дитий: зирнувши в зеркало, вона мовила :

— „Господи: як я засмалила ся!“ суца циганка, і припадливо з під лоба глянула на Зоца.

— „Дарма! промовив Зоц: кажуть, що се ознака доброго здоров'я, а вам треба набрати ся на селі здоров'я, щоб було чим жити і з чого працювати, як поїдете до Києва!“

— „І вже! годі...“

— „Як то годі?“ спитав ся Зоц.

— „Так! була надія та в ірій полетіла. Була думка вступити до курсів, та дядько не пуєькає і слухати про се не хоче“...

Маруся обернула ся на вкруги себе на одному закаблуці і взявши дитий, жетнула ся з хати, а Зоц, сам не тямив, чому він зрадів, почувши,

що Маруся вже не їде до Києва і так умильно подивився в вікно на дітей, як вони дріботіли по саду... Згода годни зо дві отець Ігнат і собі пішов походити по саду. Йдучи повз кущі густої ліщини, Зоц почув за кущами Марусин голос і зупинився; він прислухався. Маруся розповідала дітям як ростуть горіхи, які бувають горіхи, де в яких краях які горіхи, чому отут в Гуляйволі нема таких горіхів які ростуть в теплих краях.

— „А чому тепло не скрізь однаково? чому у нас буває зима, холодно, а там де ви кажете“...

— „В Італії, перебила Олютку Маруся“.

— „Еге в Італії, і ще десь — ну от і забула де, так чому там не буває ні снігу, ні таких морозів, як у нас?“ питаєся Олютка; — а Надєждочка й собі зацокотіла:

— „З чого робить ся сніг? як Бог робить мороз? де живе мороз у літку?“

Зоц аж дух притаїв і сівши під кущем, насторожив вуха, слухаючи, що і як відповідати ме Маруся. Маруся відповідала вельми добре, вона як кажуть прямо в рот клала дітям свою відповідь на їх питання.

— „От, коли-б таку бонну до них! блиснула думка в Зоцевій голіві: та де! не піде; або таку плату заправить, що я не спроможу ся на неї. Шкода про се й гадати!“

Він встав і міркував собі: куди йти? чи вертати до господи, чи повернути до дітей, та побавитись з ними?

— „Добрій день!“ перебив его думку Дроботун, йдучи до него на зустріч: живі, здорові? бачте давно бачили ся... як бачили ся учора в вечері, таї досі! шуткував дякон. „Певна річ, що остив я вам, та що-ж его діяти, коли не всиджу дома, пудно“.

Зоц і Дроботун пішли за кущі де дзвеніли оксамітові голосочки Олютки і Надєждочки.

— „От вони де!“ мовив Евграф! та гарне-ж яке і місце справді вибрали! мураг шовковий! так і манить до себе! з сім словом дякон скинув рясу і дїг на траві. Зоц і собі сїв проти Марусї.

— „Татуню! татуню!“ щєбетали діти чи ти знаєш хто робить сніг?

— „Бог“.

— „А з чого він робить?“

— „З води“.

— „А як він робить?“

— „А з чого мороз? а де він літом живе?“

— „Сего вже не скажу“.

— „А ми знаємо! нам тета усе — про все розповідала... Люба тета!“

Діти обняли Марусю, повалили її на муріг і сипали на неї поцілунками одно в одну щочку, друге в другу. Зоц дивився і німо радів.

Диякон позіхнув, дивлячись на небо і мовив.

— „Отут би кашу зварити, так, так!“

— „Так що-ж нам шкодить? відповів Зоц коли варити то й варити“.

— „Зварім справді!“ аж плигнув дякон.

— „Зварім“.

— „Я варити му, я!“ озвалася Маруся.

— „Куди тобі! ти чи й бачила коли, як варять!“ відповів Дроботун: се не те, що лягомінки смажити, тут треба уміючи, з досвідом, а то такої каші втнеш, що й Рябко не їсти ме.

— „Отсе ще не видала!“ мовила Маруся!

— „Де-ж ти варила?“ допитувався дякон.

— „Хоч не варила, та зварю“.

— „Ні вже шкода! не вмієш дратви сукати не займай і шила; нехай, колись другим разом звариш, а тепер не шкодь..., се вже моє діло; на сему вже я зуби приїв! Чи варити му вже стільки, скільки переварив“.

Небавом усім знайшлася робота: дякон забивав сишки, примощував казанок, рубав на дрова сухе гілля, розводив огонь; діти шкребли картоплю, Маруся змивала пшоно, стара нянька чистила луску з тарані: навіть і Зоц не сидів згорнувши руки; ему дали товкти сало в ковганці.

— „Варися каша — мати наша!“ говорив Дроботун то мішаючи в казанку, то здіймаючи ополоником шум. — Давно вже я не варив каші! За те-ж смачної утну! такої що „самі отверзуться уста і наповняться духа“...

— „Побачимо, як покоштуємо“, мовила Маруся: глядять не пересолить, та не перехвалить...

— „Говори до гори, а гора на горі... лише лаштуй рядно, та ложки, мовив Дроботун: еге! о що отче Ігнате! велика шкода є“...

— „Яка?“ спитався Зоц.

— „Хиба не вгадаєте? суха ложка рот дере“...

— „В кашу вмочиш, то й не буде суха, — озвалася Маруся спостерігши, до чого веде річ Дроботун“.

— „Таки-ж гедз! наче я дурний, або ти нерозумна! Чи вже-ж там в такого господаря та нема сьваченої? — мовив Евграф, дивлячись на Зоца“.

— „Як Бог свѣт нема, не вживаю, тай не держу, відповів Зоц : церковне вино є“...

— „Геть єго! мовив дякон: ні смаку з него ні користи, хоч повну пляшку виний — не почувеш; тільки в утробі, наче хто в носі пірцем лоскоче. Свѣте діло йорданка! як покотити по горлу чарочку — другу — не мов тоді Христос по серцю ходить“...

— „Не довго розжити ся й на йорданку, мовив Зоц і післав няньку принести пів кварта і покликати до гурту старого Тичину; яко ввічливий і гостинний господар, Зоц тямив, що в товаристві з Тичиною Дроботунуни зручійше буде котити по горлу йорданку“.

Небавом вернула ся нянька з йорданкою і з Тичиною. Дякон зняв казанок, поставовив єго біля рядка і густим басом засьпівав: „прийдіте людие! пиво пієм нове, не от каменя нетлінна чудодіємове; но із рук Евґрафа ліємове, в нем же утверждаєм ся!“ і взяв ся за пляшку і чарку.

— „Амінь!“ промовив Тичина.

— „Добра каша! істовна! а що Марусю? як на твою губу? може-б ти такої зварила?“ питав ся Дроботун „мовчши? єге! ось нуте-ж, люди добрі їкте, добірайте, нехай не зістаєть ся. Литвини кажуть: хоч пояс розперезати, а треба доїдати; брюхо не муха, роздаєть ся, а дару Божого гріх оставать ся“... Кенекий народ, кенекі у їх і приказки.

— „Нема й на свѣті як у нас!“ шамотів Тичина; „дві чарки йорданки „отверзли єму уста“, він зробив ся говірним, веселим і жартовливим“.

— „Се правда, твоя, дяче! „не має краще, не має лучче як у нас на Україні!“

— „Єге-ж та ще коли-б так як у тій пісні — не має панів, не має жидів“.

— „Е— е! чого схотіла гира — проти ночі кисничка“.

— „Ось ну, лишень! на, за тих, що самі не пють, та нам дають“; дякон налив чарку, Тичина простяг до неї руку; дякон митю чарку назад, та до себе в рот. Усі зареготали ся. Почастувавши Тичину, Дроботун встав і немов той бугай в очереті заревів: „благоденственное і мирное житие подаждь Господи! ієрею Ігнатови — єго же бо брашна; дякону Евґрафови, бо він варив, дякови Іванови, бо їв, і всім, хто працював, варивши ївши і пивши і сохрани нас на мно-о-о-гая літа!“ Останні слова Дроботун так гуконув, що у дітей аж в ухах залящало.

— „А ну тепер пісню? та якої-б нам? щоб гуртом, та до ладу, в голос? якої? Хиба: „Ой на горі та жєнці жнуть? „Гаразд?“

— „Гаразд“.

Зоц в перше почув який у Марусі гарний голос. Коли скінчили „Сагайдачного“, Зоц прохав Марусю, аби вона сама засьпівала, якої хоче.

Маруся не змагала ся і завела „Не щечечи соловейку на зорі рапенко“. В срібному, рівному і м'яккому голосі її виразно брентіла глибина чуття і сердечности, особливо в словах: а я бідний безталанний, без пари без хати.“

— „Годі, сеї, годі! перебив дякон: ся пудна, за серце бере, ти нам веселої.“

— „Нї вже, отче дякон! озвав ся Зоц: на чьому возі їдеш, того й пісню сьпівай! я бажаю слухати сумпої, не перебивайте, нехай сьпівають.“

Маруся засьпівала: „Стоїть явір над водою.“

Зоц слухав і чув, що кожне слово, кожен гук Марусиного голосу падають на саме дно єго серця. Він згадав Меланю „і вона, покійниця гарно сьпівала, та не так чуло, і у неї був добрий голос, та не такий сердечний, не такий теплий“, думав собі Зоц.

Тимчасом Маруся приликала до себе діток і засьпівала з ними: „Ой за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким“. Дроботун і Тичина не втерпіли і собі пристали до пісні.

— „Не псуїте нам!“ мовила до Дроботуна Маруся.

— „Не такі псують як я!... годі! час до двора.“

Діти з Марусею побігли попереду. Дроботун ішов з Зоцем. Йорданка розсеуонила Дроботунів язик і він почав висловлювати своє чуття до Зоца, своє вболівання до єго долі молодого удівця, свій жаль до Зоцевих сиріток.

— „Час вчити-б їх“, мовив Дроботун.

— „Старшенька вже давно учить ся, відповів Зоц: ще мати почала її вчити... брав ся отсе і я, та не йде щось... ледачий я педагог; самому-б ще охота де чому повчитись.“

Дроботун глянув на Зоца, не тямлячи, про яку науку для себе він зняв річ? чи він се справді, чи шуткома? А Зоц мовив далі:

— „Є в мене думка, та не вгадаю, що з неї вийде! до науки тягне мене! Самі відаєте, яку убогу освіту дає нам семінарія!“

— „Гі! весело відповів дякон: на наш вік, на нашу потребу ще й то багацько! можна-б і менше. Ну, на що нам от по таких глухих захистках більш того, що ми знаємо? Єй Богу досить.“

— „Знали-б ми більше, то й не маріли-б по глухих кутках, сиділи-б дебуть з людьми, от, скажу про себе, коли-б у мене більша була освіта.“

— „То щоб з того? перебив єго дякон! більш як з архиєрея не були-б. Так вам і тепер шлях не загорожений: в ченці, та в академію. Скінчите магістром — за рік вам і „испола эти деснота!“ єй Богу! академиків — крий Боже як швидко роблять архиєреями! он у Києві — може чували — був з нашої-ж таки семінарії Тартаков; з академії він вийшов на попа, та отак як ви, взяв і овдовів за молоду, дітий аж троє.“

Сидів він сидів удівцем літ десять, а потім і думає: а піду я в ченці і пішов; та за місяць чи за два і єпископ. Єй же Богу! кого хочте спитайте, коли мені не ймете віри... Та ще як тепер розкошує! ні печаль, ні воздыхання! на другому дворі у монастирі збудували ему такі хороми для его дітей, що ну! там его дві дочки й син, дорослі вже, от він що дня з ними, та ще як: у молодіжі, звісно, що вечера, гостий повнісенько і він там доки не бовкнуть у дзвона до утрені; ченці до церкви, а він до себе, тай рутить ся, доки хоче! Отак би й ви! єй Богу! мовив дякон, а сам собі й подумав: а я-б зараз на твоє місце попом.

— „Ні я в ченці ніколи не піду, відповів Зоц: нема в мене чернечого хисту; вдача не така в мене. Я гадаю, коли-б владика не заборонив, я-б відрік ся від прихода, та пішов на університет вчити ся.“

— „У понівській рясі?“

— „А що-ж?“

— „Ги-ги! зроду сего не чувано й не видано! як се можна! ви тільки заікніть ся ему про се! Не раджу я! а то ух! лихий він у нас. Господи прости мене такий він лихий. Дякон потряс головою і мовив: „замість університету він запре вас у який вертеп сажу сіяти. Тай що вам з того університету? нічим як попом зістанетесь; інча річ академія, ось послушайте моєї ради. Єй Богу будете архієреєм; а коли що, то й митрополітою може...“

— „Про се нічого й гадати не відречусь я від людей не дурити му Бога! Пройшли кілька ступнів мовчки.“

— „Діток, певне, відвезете до єпархияльного училища?“ спитав ся дякон.

— „Нема думки“, відповів Зоц.

— „До гімназії і на мою думку ліпше.“

— „Кошту великого треба, чи спроможу ся; та чи й віддажу ся віддати їх на чужі руки.“

— „А то як же інакше? без сего вже не можна. Я тямлю, що вони у вас мазучики; та вже-ж під боком їх не вдержите, вчити треба.“

— „Не щоб й що! Зоц зітхнув — потім мовив: вже-ж треба, без сего не обійдеш ся; та чим довше подержати їх дома, тим ліпше, хоч би так літ до 14, доки, як кажуть хоч в колодочки повбивають ся. Гімназія ще далека річ.“

— „Треба значить вчительку брати до дому?“

— „От над сїм то й болить моя голова, треба, та де її взяти? як его вгадати? думаю, гадаю, голову ломлю, а нічого не виходить. Не знавши людини як его брати? часом на таку нападеш, що не знати меш, що й самому з нею діяти, як спекати ся її. Перша річ, щоб в учительки був хист до виховання дітей, щоб вона любила їх.“

— „А вже ж не як! без сего яка вона і вчителька! в Дроботунівій голові мигнула думка: от коли-б як приговорити ся так, щоб Марусю сюди! як би добре було.“ Він подивив ся на задуманого Зоца і мовив:

— „От би вам таку як наша Маруся! у неї є і вдача учити, і хист вчительки і дїтїй вона любить, одно тільки, що не всякому подобаєть ся і що може їй шкодити, дзєндзюриста вона, вертка занадто.“

— „Та вона чи й піде?“

— „Чом не піде?!“ з дорогою душею.

— „І я чи спроможу ся вистачити таку плату, яку вона положить.“

— „Хиба вона велику плату хоче! ні, доведись на мене, я-б пішов за те, що дали-б.“ Коли не її, то хоч би мене взяв учити дїтїй, подумав дякон; усе-б таки щось перенало.

— „Та що тут гадати, мовив дякон: коли що, коли ваша охота найліпше спитати ся у самої Марусї; я й без того певний, що вона згодить ся, а вже-ж що вона вміти ме і доглядїти і напугити ваших дїток, то про се нічого й думати.“

Зоц мовчав, та з єго очїй знати було, що він бореть ся з якоюсь думкою.

— „Спитати ся у Марусї?“ приставав до Зоца Дроботун.

— „Сам не тямлю, якось неяково: що як вона не згодить ся?“

— „От вам хрест сьвятий, що згодить ся.“

— „Або ще гірше, мовив далї Зоц, ніби не чувши останнїх Дроботунових слів: буває не з'єднаємо ся за плату, то вона... і їй буде неяково ходити до дїтїй... часом нашкодимо.“

— „Та божу ся-ж вам, що ні! притьмом налягав Дроботун: та се-ж можна вчинити не так, щоб зразу, а так зпроквола, на догад буряків, я спитаю ся не то що від вас, а ніби я від вас про сю справу жадного слова не чув, а наче-б то сам від себе, не мов би то раю, та я вже зумію випитати ума. Гаразд? Спитати ся?“

Дроботун зупинив ся, взяв Зоца за обидві руки, внив ся в єго очима і притьмом питав ся:

— „Кажїть? спитати ся? побий мене сьвятий хрест, коли не висватаю, тільки ваш могорич?“

Зоц мовчав і думав, а Дроботун, трясучи єго за обидві руки напосїдав ся:

— „Кажїть? спитати ся?“

— „Спитайтесь!“ якось німо промовив Зоц.

— „Гаразд! іде! ваш могорич!“ сказав дякон і вдарив своєю долонею по долонї отця Ігната.

(Далї буде).

Народні звичаї, обряди та пісні^{*)}

в селі Курехові, Жовківського повіту.

Зібрав

ВОЛОДИМИР ГЕРАСИМОВИЧ.

I. Обряди, звичаї і пісні сьвяточні.

Лютий.

СТРИТЕННЯ.

2. Лютого. Стрѣтеніє Господне.

„Як на Стритенія мороз, то медвідь буде буду валив (буде скоро тепло), а як тепло, то буде на-ново ставив“.

На Стритенія „пси їжають“, значить псам вишікають знак на чолі розжареним залізом і то їх має охоронити від скаженини.

ПУЩЕННЯ.

Недѣля Сыропустная.

Варить ся пироги і яєць пів копи і з яйцями цілий день носять ся. Ідуть до коршми, напивають ся і танцюють. Парібки дівкам пива купують. Старші „господині“ танцюють: „щоби колопні родили ся“. Через цілий день аж до опівночи належить ся їсти двайцять разів.

ФЕДОРОВИЧНИЙ ПОНЕДІЛОК.

Перший день великого посту.

(Здає ся длятого так називає ся, що перший день великого посту дуже часто припадає або на самі дні 8 або 17 ст. ст. лютого, або десь недалеко від тих днів. 8 лютого єсть Феодора Муч., а 17 Феодора Тирона.)

Рано „господині“ печуть паланиці звичайно з пшеничної муки і ті паланиці називають ся: „жилавці“. Як всаджають їх до печі, то на верху кожного всаджають стебло з колосом. По упеченю „жилавців“ (а пече ся їх тільки, кілько душ в хаті і кожен кожному призначений) оглядають ті колоски і чий колосок сналить ся, тому ворожать, що або вмре, або чекає го якесь велике лихо.

Того дня не годить ся їсти ніякої вареної страви, цілу днину проводять лише тими „жилавцями“ і печеною бульбою.

„Господині“, як понечуть „жилавці“, розрабляють в мищині глину, беруть тріску і ідуть з тим під коршму. Там засідають ся або під містком

^{*)} Дир. „Правда“, 1893, вип. LI стор. 314—320.

або за углом коршми і вчікують на хлопів. Хто лише надійде, чи старий чи парубок, имають его між себе, замазують лице глиною і буцім-то голять трісками регочучись і приговорюючи: „Не я голю, Фёдор голят, а щоби-с знав до коршми не ходити!“, і спійманий мусить бабам горівки поставити, бо інакше не пустять. В „понеділок Федорівичний“ не вільно прясти, „бо як худоба ся скалічит, то моцно буде ся ятрів.“

ПЕРШИЙ ТИЖДЕНЬ ВЕЛИКОГО ПОСТУ.

„Биз цілий перший тиждень великого посту не вільно з вечіра яні прясти, яні паліти, яні світла світити, бо Фёдор в коміні сидіт, то ему ся борода восмаліт.“

Марець.

БЛАГОВІЩИНЯ.

25. Марця. Благовіщення.

„На Благовіщия не вільно рухати квівків, що сидят на яйцях, яні тих яйц. Як квівка сама встане, то патиком треба її назад посадити а її руками, бо вилізут курата каліки.“

К В І Т Н А Н Е Д І Л Я.

Недѣля Цвѣтоносная.

В ту неділю „світят“ в церкві „пальми“ і роздають людем. Люде вийшовши з церкви, бють ся тими „пальмами“ приговорюючи: „Не я бю, лоза бе, від нині за тиждень Великдень!“ Ті „пальми“ зберігають по хатах аж до другого року, коли худобу виганяє ся перший раз на пасовиско. На порозі хліва кладе ся сокиру і ключі, а пастух з хліва „пальною“ худобу виганяє, так, щоби худоба „без те залізиво переступіла.“ Пастухови дають цілушку хліба, і він її носить за пазухою цілий день а вечер дає того хліба по трешки худобі в хліві.

Цвѣтень.

ВЕЛИКИЙ ТИЖДЕНЬ.

Вже від „квітної Неділі“ „пішут писанкі“, а через цілий тиждень, внивши велику пятницю приготавлиють ся до свят. В пятницю ідуть до „світоті плащійчкы“ і на жертву коло плащаниці кладуть „писанкі“ а дечасом і гроші. В суботу варять мясиво і печуть „паску“. Як всадять „паску“ в піч, бють три рази лопатою в сїну говорячи при тім: „Христос воскрес!“ і пють горівку: „щоби паска уділа ся!“

ВЕЛИКОДНІ СЪВЯТА.

Свѣтлая Недѣля Пасхи.

Раненько, ще за темна „господині“ збирають в кошики „свѣчене“ а то: 1) сир, 2) масло, 3) яйця, 4) писанки, 5) сіль, 6) свиньську свѣ-

жину, 7) ковбаси, 8) печінку, 9) одну паску велику, 10) яблука, 11) хрін і 12) пару малих бабок (пасок) в хустину осібно. З тим всім ідуть на цвинтар коло церкви, уставляють в ряди а самі ідуть до церкви на утрєню воскресну. По утрєні і службі Божій, сьвященик іде з процесією на цвинтар поміж ряди „пасок“ і „світит“. Як лише обряд церковний скінчить ся, всякий хапає своє „св'ячене“ і на перегони втікають до хат, щоби чимборшій „посьвідати“, бо декотрі вже три або й чотири дні нічого в губі не мали. Прийшовши в хату один одного підганяє, щоби скоро до їдла брав ся. При тім пагадують кождому байку за того Мазура, що на великдень їсти не снішив ся і нагло помер і пасьлідуючи Мазура приговорюють собі ломаюю польщиною: „Чиканім на цєбі шєсьць недзіль, як шєсьць лят, тєра жи ці бєди яд!“ Через цілу неділю дзвонять у всі дзвони, тож парубки спішать ся з їдлом, кожен хоче бути перший на дзвіниці. По-полудни вся молодіж села сходить ся на цвинтар коло церкви „грати ся в Галі“ („Галі“ в інших сторонах називають а гілками або Гаївками). „Гра в Галі“ відбуває ся ось як: Дівчата сходять ся в одну громадку а хлопці стають онодалк. Відтак дівчата вибирають з поміж себе одну, котра їм має в цілій грі перед вести і зачинають першу гру: „в короля“ з традиційним „Жельманом“. Стають в два ряди, сильно пощиплявшись за руку і одна дівчина і оден царубок з першого ряду взявшись за руки біжать до другого ряду і мають єго собою перервати; як перервуть, то з ряду побідженого збирає ся знов пара і те саме робить з рядом першим. Як оба ряди вже побідять оден одного, тогді всі годять ся з собою, зціпляють ся разом і у великім колесі крутять ся довкола і сьпівають:

1. Г а л я. (Жельман.)

- I. ряд сьпіває: Понага-бу Жельман,
Понага-бу єго брат,
Понага-бу Жельманова
Родзіна!...
- II. ряд сьпіває: На який ґрунт Жельман
На який ґрунт єго брат,
На який ґрунт Жельманова
Родзіна!...
- I. ряд: На житний ґрунт Жельман,
На житний ґрунт єго брат,
На житний ґрунт Жельманова,
Родзіна!...
- II. ряд: А ми папну маємо,
На той ґрунт не даємо.

Так повтаряють з початку і сьпівають всілякі „грунти“; котрий „грунт“ вже другому рядови сподобає ся то сьпівають:

II. ряд: А ми панну маємо,

На той ґрунт вже даємо.

і оточують собою ту „панну“. Тою „панною“ єсть та, що її перед забавою всі своїм проводиром вибрали. І вона через цілу ту гру єсть „королем“ і стоїть в середині колеса.

Друга гра називає ся просто: „граймо ся в Галі“ і такий її хід: Дівчата стають в два ряди насупротив себе і взявшись за підбоки гейби до танцю присьпівають до себе в антіфони, то-б то перший стих сьпіває один ряд, а другий ряд другим стихом єму відповідає. Сьпівають ось таке:

2. Г а л я.

I. Чем ти, Галю, не танцюєш,

Галю! Галю!

II. Бо не маю черевічків

Каваліру!

I. Я ти куплю черевички,

Галю, Галю!

II. Я вашеці подзенкую,

Сама собі потанцюю,

Каваліру.

Се єсть перший член сеї „Галі“, другі наступуючі сьпівають ся так само лише замість черевичків сьпівають запасойки, коралойки і т. д. а по кождім члені дві дівчині, одна з одного ряду а друга з другого сходять ся до середини і танцем обходять оба ряди довкола. Відтак ідуть на свої місця а по другім члені те саме роблять другі дві дівчині.

Тої самої гри грають ся і при інших сьпіванках-галях, тож я на сьому місци подам всі „Галі“, які я зміг зачути в Крехові. Ось вони:

3. Г а л я.

I. Чернушко-душко,

Вставай ранушко,

Мий ся, чеши ся

За-муж бери ся.

II. За кого матінойко,

За кого ластівойко?

I. А за цигана,

За єго сина.

II. Не піду матінойко,

Не піду ластівойко,

Бо за циганом
Треба ходити
Людий мантити.

(танець.)

- I. Чернушко душко
Вставай ранушко,
Мий ся, чеши ся
За-муж бери ся.
- II. За кого матінойко,
За кого ластівойко?
- I. А за діхтяра,
За єго сина!
- II. Не піду матінойко,
Не піду ластівойко,
Бо з тим діхтярем
Треба ходити
Тра доготь носити.

(танець.)

- I. Чернушко-душко,
Вставай ранушко,
Мий ся, чеши ся
За-муж бери ся.
- II. За кого, матінойко,
За кого, ластівойко?
- I. За поповича,
Красного панича!
- II. Ой піду, матінойко,
Ой піду, ластівойко.

тогді вибігає один хлопець, з юрби парубків, що з далеку придивляють
ся грі, ханас „проводирку забави“ в пів, обкручує ся з нею довкола
і присьпівує:

Бо за поповичом
Красним паничом,
Легко буде жити,
Краснейко ходити
І ніц не робити.

4. Г а л я.

- I. Ой ніхто там не бував,
Де я явір вирубав.
- II. Ой яворе, яворе, явір зеленейкий!

- I. Ой було-ж там було
 Два місяці ясні,
 Я в нашім Крехові
 Два парібки красні.
- II. Ой яворе, яворе, явір зеленейкий!

- I. Єден місячейко
 Федьків синейко,
 Другий місячейко
 Дяків синейко.
- II. Ой яворе, яворе, явір зеленейкий!

(танець.)

- I. Ой ніхто там не бував,
 Де я явір вирубав.
- II. Ой яворе, яворе, явір зеленейкий!

- I. Ой було-ж там було
 Дві віройці ясні,
 А в нашім Крехові
 Дві дівойці красні.
- II. Ой яворе, яворе, явір зеленейкий!

- I. Єдна віройка,
 Масолова донька,
 Другая віройка
 Ситкова донька.
- II. Ой яворе, яворе, явір зеленейкий!

- I. На Федьковім синочку
 Вишита сорочка,
 А хто-ж її вишивав
 Масолова дочка.

- II. Ой яворе, яворе, явір зеленейкий!
- I. На Ситковій доньці,
 Рутяний віночок,
 А хто его купував
 Дяковий синочок.

- II. Ой яворе, яворе, явір зеленейкий!

5. Г а л я.

- 1) I. Ой зацвили фіялойки, зацвили,
 II. Аж ся гори долинами прикрили.
 I. Збирала їх Гапдзунейка з близейка.
 II. А за пею і батейко з близейка.

- I. Не ходи ти мій батейку за мною,
Не мила ми розмовойка з тобою.
- 2) матінко, 3) братейку, 4) сестройко, 5) милейкий.
- 5) I. Ой ходи ти мій милейкий за мною.
Ю ми мила розмовойка з тобою.

6. Г а л я.

- 1) член. I. ряд: Ой ходила білявойка по ріці,
Тай носила біле дитя на руці.
Ой прийшла єї до батейка радити:
Та що-ж мині з тим дитятєм робити.
- II. ряд: Ой утопи, моя доню, утопи,
А сама єї в жовту косу заплети.
- (танець.)
- 2) член: матінойки. 3) член: братейка. 4) член: сестройки.
- 5) член: милейкого.
- II. ряд: Ой повини моя мила, повини
А сама єї молодейка завяжи.

7. Галя. (Проводирці.)

- I. ряд: Гречная панна сад підмітала.
- II. „ Же Христос же, же воскрес,
Же воістину воскрес!
- I. Сад підмітала, грядку копала.
- II. Же Христос і т. д.
- I. Грядку копала, виноград садила
- II. Же Христос і т. д.
- I. Виноград садила, до нього вогорила:
- II. Же Христос і т. д.
- I. Рости виноградейко, барзо буйнейко.
- II. Же Христос і т. д.
- I. В листє широко, в корінь глибоко,
- II. Же Христос і т. д.
- I. Зродив виноградейко три ягодойці.
- II. Же Христос і т. д.
- I. Єдна ягодойка, то єї батейко.
- II. Же Христос і т. д.
- I. Друга ягодойка, то матінойка,
- II. Же Христос і т. д.
- I. Третя ягодойка, сама молодейка.

II. Же Христос, же воскрес,
 Же воістину воскрес!
 всі збігають ся до середини і „проводірку“ підносять до гори.

8. Галя.

- 1) I. Спусьтіте нас, спусьтіте нас
 До гірної води.
 II. Не пустимо, не пустимо
 Мости полоमितе.
 I. Не полодим, не полодим
 З легойка підемо.
 Хоть полодим, хоть полодим,
 То вам заплатимо.
 II. Чим же ви пам, чим же ви пам
 Будете платити?
 I. Заплатимо, заплатимо
 Старими 1) дідами.
 II. Ми не хочем, ми не хочем,
 Старими дідами
 Іно хочем, іно хочем іречними паннами.
 (танець.)
- 2) старими бабами. 3) красними хлопцями.
 4) II.
 Іно хочем, іно хочем іречними паннами.
 I. Заплатимо, заплатимо
 Іречними паннами!

9. Галя. (Лен.)

Крім звичайних „галь“ бавлять ся ще в „лен“, в „мак“ і в „жучка“. В „лен“ і в „мак“ іде так, що стають два ряди насупротив себе і в часі співу наслідують руками то, о чім співають.

- 1) I. За річкою ген, ген,
 Посію я лен, лен.
 II. Приїдь, приїдь козачейку,
 На воронім коничейку.
 Всі. Будеш сїяв лен.
- 2) волочив. 3) орав. 4) збирав. 5) мочив. 6) тер. 7) пряв.

10. Галя. (Мак.)

- 1) I. Ой ти пташку воробчику,
 Ци ти бував в городчику,

Як, як,
Сіють мак?

II. Ой то так сіют мак,
Ой то так сіют мак (наслідують сіяньє.)
2) полят. 3) цвите. 4) жнут. 5) трут. 6) їдят.

11. Галя. (в Жучка.)

Всі дівчата стають в ряд одна за одною і тримають одна другу руками за стан. Дві дівчині беруть хустку і біжать по обох боках того ряду з хусткою понад головами тих, що стоять в ряді. Тою хусткою зачіпляють дві дівчині за голову так, що їх з ряду висунуть. Ті, що вилетіли, роблять те саме а тамті стають в ряд на заді. Підчас того присьпівують:

Граї жуку, граї жуку,
А як будеш добре грати,
Ми ти мусим ірейцар дати.

Так повтарає ся, доки всіх з ряду хусткою не повиривають. Забава в „Галі“ тягне ся до вечірні. По вечірні вийшовши з церкви знов „грають“. За цілий час забави хлопці не беруть участи, лишень суть публікою — зрительми. Вони цілий час дзвонять, з пістолів стріляють і з дівчатами передирають ся.

В великодний понеділок, *Світлий Понедільник*, цілий Крехів іде до монастира, або як Крехівці кажуть „до кліштору“, бо там того дня відпуст і базар. Там на монастирському цвинтари повтарає ся знов вчорашня „гра в Галі“. Кожда дівчина несе з собою досить „писанок“. Парубки виносять їм з коршми горівки і пива а дівчата дають їм за се писанок. Характеристичне єсть се, що в Крехові цілком не знають звичаю „обливання“.

Ві вторник, *Світлий Вторник*, несе кожний господар до церкви „перенічки“ „на вофіру“. Се суть малі хлібики з того тіста, що лишило ся від „паски“.

РОЗИГРАНИЙ ЧЕТВЕР.

Світлий Четверг.

Так називає ся четвер по великодні. В той день не вільно собі нічо робити коло господарства. Хто отже хоче, іде тогді до „єгомосьці“ з плугом і оре єму, або помагає в дечім якому бідному сусідови.

ПРОВІДНЯ НЕДІЛЯ.

Недѣля Омїана.

На „провідню неділю“ знов печуть, варять, словом роблять собі малій Великдень. По службі Божій беруть трохи зварених яєць за па-

зуху і ідуть над ріку. Над рікою сїдають, тереблять яйця а лушпаки кидають на воду. Я питав ся, на що се, і дістав таку відповідь: „Е, паничу! так мусить ся робити, бо би братя наші не знали коли в нас Великдень“. — „Які братя?“ питаю. — „Ви ніби не знаєте, та з Білій Руси. То є дуже далеко, гет за морами. Ті лушпаки плинуть до них цілих штири неділи, і як доплинуть, тоді в Білій Руси Великдень справляють. О так воно є!“ — Більше нічого я від них не дізнав ся. Здає ся, що се щось подібне до рахманського великодня.

(Далі буде).

Листи з Чернигівщини.*)

Л И С Т І V.**)

Хоч як вже погане і тяжке наше життя і державне, і суспільне, і навіть особисте, але все-ж таки дєнеде, хоч коли неколи, а трапляють ся і такі випадки, що свідчать, що і між нами єсть ще такі люди, що не лякають ся отверто казати те, що вони мислять, хоч би їх думка й суперечила загальному прямованню і була не до вподоби урядови і тим, що мають тепер силу у єго. От про один такий випадок і мушу оповісти читачам „Правди“.

У числі 12 „Правди“ 1892 року, була вже звістка про те, що двох повітових маршалів, глухівського повіту Маркович і кролевецького Юркевич, понанисували до дворян усеї губернії листи, прохали їх збирати гроші, щоб купити образ на дар Анастасьєву в нагороду за все те „добро“ (!!!) що він зробив для Чернигівщини (стор. 808). В своїх листах маршали ті запевняли дворян, що доки Анастасьєв не почав кермувати Чернигівщиною, у нас не було нічого — була якась анархія; не було ні права власности, ні шановання особи, ні навіть родинного життя, і тільки дякуючи Анастасьєву заведено по Чернигівщині сі елементи го-

*) Див. „Правда“, 1893, вип. LI. стор. 326 - 330.

***) Хоч сей лист і спізнив ся, але друкуємо, уважаючи на єго цікавий зміст. До нас дійшло дві — не знаємо на скільки певних звістки: кажуть, що чернигов. дворянство, на виборах, що були під кінець мая — чисто зганьбило Маркевича і Юркевича за ініціативу підношення образу Тамерлану, що катував народ вісім літ. Друга звістка, будім цар розслідівши секретно євдїство про Анастасьєва, звелїв: ніколи не кликати єго на засідання Ради державної; заборонити єму приїздити до єтелиці і казати єму шість років жити в своєму селі, деєь на Поділля. Чи се правда? Просимо певних фактів. — Ред.

рожанського життя. Вказували вони ще й те, що Анастасєв дуже підніс дворянство, за те дворянство, і повинно єму подякувати — подарувати образ Олександра Невського. Бачте Анастасєв, молячись до того образу, згадувати ме про чернигівське дворянство, котре на віки вічні дякувати ме єму за все те, що їм для него, дворянства, зроблено. Отакі листи Маркович і Юркевич відсилали до всіх повітових маршалів Чернигівщини, а єї вже розповсюджували їх поміж дворянами своїх повітів. Було се зараз після того, як Анастасєва призначено у державну раду. У нас тоді були деякі людці певні, що єго небавом настановлять на посаду міністра внутрішніх справ. Нігде правди діти, чого другого, а хлопства і льокайства нам не бракує, і чи не більш усього, здаєть ся, хлопства мають ті, що іменують себе „благородним“ станом себ то дворяне: вони найбільш дбають про те, щоб одержати якунебудь урядову посаду. Звісно, скоро почули, що Анастасєв може бути міністром, то й кинули ся збирати гроші на образ, маючи на думці, що з сего можна буде покористувати ся. Зібрано було грошей чимало.

Але-ж і між дворянами найшлись такі, що або просто грошей не дали, або, не даючи грошей ще й повернули листи Марковича і Юркевича до тих, від кого їх дістали. Були такі маршали, що зовсім не відсилали тих листів до дворян, а знайшов ся і такий дворянин, що не лишив тих листів без відповіді. Відповіді такі цікаві, що варто подати найподрібніше їх зміст.

У листі до Марковича, Глухівського маршала, чоловіка вже старого і не дуже освіченого, автор обертаєть ся поперед усього з подякою за те, що розсилаючи свій і Юркевича лист до дворян, він не минув і єго, бо певен, що Маркович, починаючи сю річ, сам вважав її за добру, але-ж на превеликий жаль, автор ніяк не може згодити ся з тою оцінкою, яку Маркович кладе Анастасєву і єго діяльності. Зробити все те, що по думці Марковича зробив Анастасєв, не спроміг ся-б жаден, навіть геніяльний чоловік. Установити повагу до власности, убезпечити маєткове і особисте право, убезпечити родинні звязки і релігію, — се все такі культурні здобутки, що з'являють ся jako послідки поступового і довгого розвитку, jako добуток довгої праці, безперервної вправи як самих керманичів, так і людности підлеглої тій кермі. Се робота і праця довга і загальна. Добре робить кожен, каже автор, хто запомагає народови на сему шляху і ніякий, геніяльний чоловік більш, як на таку запомогу, претендувати не може. Але-ж діяльність Анастасєва не тільки не давала такої запомоги, а прямувала проти усіх тих принципів: йдучи проти закону, нехтуючи закон, скоро він робив які небудь перепони самоволі єго або тих осіб, що були єму до вподоби, Анастасєв чинив се завсіди, самосвідомо, навіть пишав ся з того і з цинізмом, що рівняв ся хіба

єго темної висловлював прилюдно що він „закону не хоче знати“, не хоче йти за єго приводом.

Найгірший наш ворог не міг зробити нам більшої шкоди, каже далі автор, яка робила ся отакими словами губернатора і єго подіями яко царського намістника, бо в тім джерело усіх наших непорядків, що нам бракує почуття правности, через що ми заведи не маємо певности в нашому становищі, і в тому, що чекає нас, не менш того бракує нам кебети до розумної діяльности, котра прямувала-б до якої небудь визначеної, хоч і далекої мети; звідся виходить, що ми не маємо поваги до прав особистих, не поважаємо чоловіка, яко особу, не маємо поваги і до чужої власности — се все таке лихо, що правдиво указано в місті Марковича, але-ж на те, щоб бути певним за своє добро, за свою худобу, треба, щоб була певність, що те життє, яке маємо округ себе, визвольть ся поволі від свого лиха, що закон і право, а не грубиянська сила і своєвольство кермують життєм дають єму напрямок. Позаяк уся діяльність Анастасєва не тільки не давала подібної певности, а пере-свідчувала саме у противному, то автор признає її зовсім анархичною, та ще в самій шкодливій формі анархії, бо вона скривала ся повагою „законної“ влади.

Яко другу велику заслугу Анастасєва Маркович вказував піднесене їм „престижа“ влади: Автор на се відповідає, що се була-б і справді велика заслуга, бо кебета до того, щоб викликати повагу до влади (а не острах, що добре нам відомо), не часто у нас трапляєть ся, а про те се дуже потрібно задля спокійної і поступової ходи нашого життє, такеж і тут Анастасєв тільки зменшив „престіж“ влади, пошкодив їй, зменшив шанобу до неї. Коли вважати за владу просту материяльну грубиянську міць, коли один чоловік може пригнїтити другого острахом своєї міці, як оте важке бревно тримає у своїй владі легке тим, що придавлює єго і не дає єму зсунути ся, тоді, каже автор, Анастасєв виявив свою владу, бо не можна сказати, щоб єму бракувало кебети виявляти усю брутальність і невихованне своєї натури: оголомшувати боязких людей своєю захвалою, знущати ся з безодповідних і таких, що їх нема кому оборонити, або з таких, що від него були залежні; бити лежачого — у рівень єму не багато стане, але-ж таку владу можна вважати доброю у менажерії, а не на посаді державній, не на службі царю і „отечеству“, де вона може тільки нашкодити, зробити зло, бо хтож не знає тої віковичної правди, що служити „страху“ можуть тільки зрадники, а все правдиве, і хто цїнує свою людську гідність, стоїть геть собі далеко від такої влади, що орудує самим страхом, — і покидає місце тим, що можуть привітати оплесками кожного, хто на сей час від них міцнійший. Коли-ж істоту влади знаходити не в материяльній міці, а в авторитеті

моральнім, з котрим повинен виявляти себе той, хто сю владу має, то той, хто почав би шукати у діяльності Анастасєва ознаки такої влади, дуже помилив ся-б, бо чи гідно такій владі писати памфлети-циркуляри (на приклад циркуляр з поводу Глухівської міської управи) котрими, на сором пришлих поколінь, та ославив себе Анастасєв?

Чи пристало-ж такій владі з кожної своєї появи до тих, хто був в залежності від него, робити якусь дику розправу, що мала своїм посьлідком знущання з людей і образу їх через те тільки, що вони від него трохи темніші і залежні своїми посадами? Хиба-ж випадає такій владі сквернити свої уста лайкою, що можна тільки почути біля шинку і власноручне розбивати горшки у базарних крамарок? Хиба-ж випадає такій владі систематично йти проти тих статутів, котрі існують по закону, законом постановлені, і їх нехтувати тільки задля того, що до тих статутів він не має симпатії, як се завсїди робив Анастасєв у своїх відносинах до земства? Далі автор покликаєть ся на свої особисті спомини, указує на історію ревізії волостей по річах земського обезпечення від огню у 1889 р., коли Анастасєв заборонив предсїдателю губ. земс. управи ревізувати волости, на що предсїдатель мав право по закону, згадує тоаст на обіді 1890 р., образливий для земства, і далі каже: хиба-ж годить ся такій владі силувати усіх друкувати у губернській друкарні (вона при губ. правленні і їй відає губернатор), щоб збільшати її скарб, і силою відбирати роботу з інших друкарень? Чи випадає такій владі так догожати часописи, котра єго реклямувала, щоб силком робити передплатниками „Гражданина“ усіх поліцейских і лікарів і через їх насилувати до того і других?

Взагалі уся діяльність Анастасєва ніщо більш, як реалізація принципа: „ѣду, ѣду — не свищу, а паѣду, — не спущу!“ Усе се адміністраційне „ухарство“, каже автор, як проява найбільшого невігдаса могло тільки зменшити „престїж“ влади губернаторської і робити дуже смутну сторінку у літописі нашої губернії. Здавало ся-б, не дворянству, підпирати такі прояви! така рознузданість усіх моральних принципів яку виявляє діяльність Анастасєва, шкідлива усім, без винятку, а між ними найбільш дворянству, коли-б і трапило ся так, що тії грізні окрики, та базарна лайка, мали користь для декого з дворян, то не вже-ж, питає автор, на очи дворянству напущено уже такого туману, що воно може забути своє історичне покликання, котре тільки і може скрасити єго імям „благородного“ стану; не вже-ж дворянство забуде, що єго справді шляхотне завдання — стояти за добро усіх станів людности, за добро суспільне, громадське, а не за поодинокі інтереси?

Минаю іщі погляди автора на ролю дворянства московського і на ту вагу — фалшиву, якої дехто надає новій посаді Анастасєва —

скажу, що кілька літ назад ні Маркович, ні Юркевич не відважились би виступити з такими листами. Тим то і відповідь на оті листи має свою вагу, бо вона таки розбуджує красу і почуття, кращі змагання ніж ті до яких ми звикли ідучи на тому поводі, часом у таких руках як Неплюєви та Анастасєви.

Не менш цікавий і лист до Юркевича: до него автор пише, що коли ним, Юркевичем, кермували тоді, коли він розсилав свій лист, як він каже, думки державного розуму (соображення государственной мудрости), то і він автор, знаходить у тому розумінню горожанської честі і моралі, котрими він живе, спонукання і потребу відповідати на оклик Юркевича і Марковича своїм листом. Ви, каже він, до Юркевича, маєте вдячливу потребу виявити свої високі почуття, що викликає у вас висока і корисна по вашій думці діяльність Анастасєва. А чи не ви-ж самі, питає автор, торік, у губ. земск. зібранню, яко член Юридичної комісії у справі Константиновича (що був предсідателем остерської земської Управи і повітовим остерським маршалом, нео твердо висловлювали і поділяли з своїми колеґами, те почуття гідливости, що впливало на душу кожного доброго чоловіка тоді, як перед его очима стояла та картина інтимних відносин Анастасєва до людей зовсім ледачих і яку Анастасєв з цинізмом, єму властивим, не соромив ся прилюдно виявляти, картина у якій усі ми, хоч завдячаючи Анастасєву і доволі до сього звиклі, усе-ж таки були здивовані тою новою формою, в якій се було виявлено, дивувались тому, що сей чоловік, якого вважали за „твердого“ адміністратора, як раз не дбав про „престіж“ влади, і викинувши з неї усякий моральний зміст, віддав її на позорище, очевидячки не заздриваючи навіть, що авторитет влади як раз у сему (моральному) змісті, а не в кулаці, лайці і насильстві? Як же, питає автор вдруге Юркевича, помирити сі два ріжні ваші вчинки? Який з них був правдивий, і в якім ви тільки грали ролю? Правдиву відповідь на се питання ми-б мали, коли-б можна було зробити таку пробу, такий іспит, щоб Анастасєва було зовсім скинено з посади, тоді-б нам дуже цікаво було послухати, який похвальний гимн заспівали-б ви на честь его!!!? Але-ж такий іспит від нас не залежить, а за-для того, щоб мати про се своє особисте переконання, в такому іспиту нема й потреби, бо й без того можу сказати, що, 1-е, догадую ся за-для чого ви узяли тепер на себе сю quasi — горожанську місію, і 2-е, що в обох випадках, тоді, коли ви гідливо відносили ся до Анастасєва, і тепер, коли ви єму уклонили ся і почали складати гимни — ви грали ролю.

Далі автор говорить, що він вважає за моральний свій обовязок виявити, що не давав Юркевичу а ніякого приводу вважати его за чоловіка, для котрого моральна гідність Анастасєва більшала-б відповідно

тому, як більшають его шанси на посаду міністра внутрішніх справ, і що право обертати ся з покликом до якого-небудь акту, що має громадський зміст, мають тільки люди щирі, що ймуть віри тому, що говорять: таке право має Маркевич, а Юркевич не може его мати. Та картина, де Анастасєв молить ся перед образом подарованим ему дворянством, згадуючи, від щирого серця, про чернігівських дворян, — намальована наївною вірою Маркевича, котра не дає ему спроможности розгледіти правдиве почуття свого героя, але-ж ви.. обертаєть ся автор до Юркевича, ви, тверезий мисленник! Почувши, що вже недалеко від вас адміністративна кар'єра, смакуючи в неї, ви-ж повинні були добре простудіювати Анастасєва, яко одного з найхарактерніших типів в сій справі, а коли тільки ви се зробили, то не можете суперечити, що такі люди, як він, молять тільки одного свого Бога: — материяльну міць, а задля того тоді, як молять, не мислять ні про яких дворян, коли тільки не бачать в них якої користи для себе. Кінчаючи свій лист до Юркевича, автор пише: „коли лист сей і не відповідає епістолярній ввічливости, то я тут зовсім не винен, а можу тільки, слідом за одним Мольєрівським героєм, сказати: „tu l'as voulu, Georges Dandin!“ Я не подав вам ніякого поводу вважати мене за дурня і думати, що я можу стати на Ваш бік; мислю, що виявлене тут має приклад до багацько дворян, що одержали Ваш лист.“

Сі листи добре характеризують, як Анастасєва так і Юркевича і чимало інших „Юркевичів“. Вони ілюструють наші сучасні суспільні і політичні обставини. Сі листи зробили у нас великий ефект.

А се доводить те, що як то не часто трапляєть ся у нас почути правдиве слово, хоч у такій формі, в якій писані сї листи; їх у нас списують і читають, і ми дуже зацікавились, вони припали до вподоби. Знати у нас не викорінена ще цілком любов до вільного правдивого слова.

Велика шкода тільки, що таке правдиве слово не часто трапляєть ся, і годі шукати его там, де его треба було-б сподівати ся; кажу про московську пресу. Від московських часописів, за деякими висемками, такого слова не почути; не можна его чути і взагалі, особливе ж, коли трапить ся такий випадок, що можна всього наговорити за правом „православия“, офіціальної „народности“, обрусення і „могущества русского государства“. Такий випадок і тепер от трапив ся: 100 річний ювілей „возєєднання“ частини правобережної України; чого тільки не наговорено з сього поводу! Чи вони справді вірують у те, що пишуть, чи вони вже такі завзяті лицеміри — і розібрати трудно. „Московскія Вѣдомости“, розписуючи про те, як спочатку московські князі, а потім російські імператори „збирали русскую землю“, згадують про „несчастну

Галіцію“ і виявляють свої мрії про той час, коли Росії можна буде приєднати до себе Галичину; тоді, кажуть вони, Росії можна буде в останній раз сказати: „отторженная возвратих“. Те-ж саме, тільки не так отверто, каже і більшість других „патріотичних“, а навіть і псевдодоберальних часописей; добре хоч виявляють, чого їм бажається; їм мабуть добре було, коли-б Галичину можна було „возвратити“, бо зараз і свою цензуру, і своїх „Анастасьєвех“ туди-б постановили, по „російському“ говорити і писати приказали-б, невиносний їм парламентаризм звівечили-б, і почали-б „Анастасьєви“, за підмогою „Юркевичів“, Галичину „від злої болячки рятувати“; багато-б і нових посад для обрусителів було, бо вже Галичину, більш як другий який край, треба було-б „обрусяти“, се-б то москалізувати.

Та може Господь не попустить Галичині зазнати нового хана.

Черниговець.

Український театр в Києві.*)

(Конець).

II.

Відома річ, що ще р. 1884, коли не 1883, з ініціативи киевського генерал-губернатора Дрентельна заборонено було українських спектаклів в Києві і скрізь по Україні. Заборона була така гостра, що аматорам, навіть драматичному товариству треба було докладати великих заходів, аби адміністрація дала дозвіл на кілька спектаклів на рік в Києві. (Поза Києвом було лекше і українські трупи від часу до часу давали спектаклі в Чернигові, Полтаві і др.) Доки жив був Дрентельн, у Києві чи не цілих п'ять років не було ніже єдиного спектаклю українського. Вже після смерти єго поталанило драматичному товариству, здасть ся з початку 1889 р. справити кілька українських спектаклів аматорських. Торік на Великодніх святках генерал-губернатор Ігнатьєв дав тому-ж таки товариству дозвіл на два спектаклі: „Не судилось“ і „Чорноморці“. Тут між інчим грали пані Заньковецька і п. Садовський. Звістно — публіка, наче голодний на хліб, кинула ся на спектаклі, обидва рази великий міський театр був повнісінький. Але на тих двох спектаклях знов заговіли. Виходило ніби то, що адміністрація наумисне глумить ся з української публіки, наумисне дратує її. Скидатись на те, наче-б то людей висна-

*) Дав. „Правда“, 1893, вип. LI. стор. 331—334.

жених голоднечою, дратують, показуючи їм хліб і тільки вряди-годи даючи їм по невеличкому шматочку єго!

Цікаво запевне довідати ся, з якої речі адміністрація так ворожо відносила ся до української сцени у Києві? Правду кажучи, до заборони Дрентельна потроху спричинила ся і сама публіка, і тодішня трупа. Нігде правди діти і треба признати ся, що трапляли ся такі овації, що давали урядови привід відноситись з підозріннями до спектаклів. В розмові з одним артистою (тоді була в Києві трупа Кропивницького) генерал-губернатор висловив сей погляд. На запитання артисти, „чого, мов, він даючи дозвіл на спектаклі по других містах України (Харькові, Полтаві, Чернигові) не дозволяє їх у Києві відповів: „оттого (тому), что там это только театр, а въ Киевѣ это политика.“

Тільки сього року, на Великодних святах, генерал-губернатор Ігнатєв згодив ся, щоб українська трупа Зацьковецької дала кілька спектаклів. Але й тут потрібно було фірми драматичного товариства. Справді, дозвіл на перших 7 спектаклів було получено на ймення драматичного товариства, а дозвіл на останніх сім вже просто трупи п. Зацьковецької. Таким чином трупою п. Зацьковецької (пані Ратмирова, пані Затиркевич, пп. Мова, Науменко, Василенко, Загірський) було справлено 14 спектаклів на сцені великого театру кїївського; з між їх оден був московський — „Лєсъ“ Островського. З серйозних українських піес назвемо: „Глітай“, „Назар Стодоля“, „Наталка Полтавка“, „Лемерівна“ і „Не судилось“.

Дехто з кїївських Українців, маючи на увазі, що самий уряд надає українському театрові ідейно-національного значіння, а вдруге, що наші артисти десять років не були в Києві, а за сей час вони лєві чи чули, або читали слово безсторонної критики; головна-ж річ, що за 10 років українська публіка в осередку України зросла ідейно, зросли її змагання: радили і прохали дд. Зацьковецьку і Садовського вести спектаклі так, щоб український театр затримавши в Києві право горожанства, не давав ворогам української ідеї ниже єдиного привєду до глуму; радили, щоб яко мога менш було горілки на сцені і п'яних і зовсім, щоб не було шаржу, кровляцтва і карикатури; взагалі-ж, щоб народ український нігде не був показаний „на потѣху“.

Запевне невідомо, до яких добутків дійшла та порада і прозьба. Були ріжні гутірки. Гомоніли, що д. Садовський не звернули жадної уваги на той лист тому, що підписали єго люди „безъ общественного положенія“. (Під листом підписались 10 наших письменників.) Гомоніли й навпаки. З фактів, одначе знати і те і друге. Приміром „Сорочинський ярмарок“ двічі анонсовано, а все-ж таки не відважились єго грати; за теж навіть в „Наталці“ грачі допустили великого шаржу і карика-

тури, вже в „Чорноморцях“ (Кабиця) Садовський і в „По ревізії“ (Сьвідок) Загорський перейшли усякі межі можливої карикатури.

Тимчасом публіка очевидячки показала п. Заньковецькій і Садовському, що її погляд на українську сцену як раз супротивний поглядам антрепренерів. Д. Садовський щиро висловив Українцям, що на его думку, український театр повинен бути тільки „простонародним“, а публіки найменше було на простонародних пієсах. Навпаки найбільші збори давали ті не „простонародні“ пієси, в яких є ідея, що впливає на вихованне і моральність. Найбільші збори були на таких спектаклях, як „Не судилось“ (1300 карбов.), „Назар Стодоля“ (більш 1200 кар.), „Лемерівна“. А вже такі „горільчані“ пієси, як нова і занадто неконсеквентно зшита „Дві сімї“, давали ледві 500—600 карб.

Чудно-б було змагати ся проти чудернацької думки д. Садовського, що український театр повинен бути „простонародним“; скажемо тільки, що не завадить єму доміркуватись, що простонародний не значить „балаганний“, а така карикатура, кривлицтво і шарж, які ми бачили в „Чорноморцях“. „По ревізії“ і потроху в „Наталці“ — властиві тільки ярмарково-балаганним (ятошним) „театрам“.

Не будемо говорити про кожен спектакль, а зупинимось трохи на видатніших пієсах. Наша річ буде про „Лемерівну“, „Не судилось“, „Наталку Полтавку“ і „Чорноморців“. Тут цілком виявились достоїнства і хибн, як цілої трупи, так і головних її сил панї Заньковецької і п. Садовського. З одного боку ми ще раз на власнім досвіді переконались про талант п. Заньковецької, великий і різноманітний національний талант. Такі ролї як Лемерівна („Лемерівна“), Катря Дзвонарівна („Не судилось“), з одного боку і Цьвірунка („Чорноморці“) з другого — се два супротивні полюси; а тимчасом панї Заньковецька так справила їх, так відзначила кожную рисочку характеру сих дїєвих осіб, що здавалось, немов би в Цьвіркунці ми бачимо зовсім не ту Заньковецьку, яка грала Лемерівну і Катрю Дзвонарівну. З другого боку теж власними очима побачили ми, о скільки талант д. Садовського непридатний до драматичних роль: тут він сам не свій (Дмитро в „Не судилось“, Мельник в „Лемерівні“). Але за те яке богацтво артистичної влаци виявляє він у побутових ролях, як напр. бурлака Микола у „Наталці“. Ми любували ся чудесною грою п. Садовського. Отже наша думка та, аби Садовський омежував собі одну сферу — побутові характери і тільки в таких ролях і виступав, коли він хоче зостати ся при тій славі, яка про него ходить.

Одмічаючи великий талант п. Садовського, ми повинні зазначити, що ні один артист чи артистка не псував так свого таланту, карикатурою, шаржем, як Садовський. Відомо, що природа вельми щедро надї-

лила д. Садовського усіма зверхними умовами потрібними драматичному артистови: надляючи єму вроду, зріст, голос, природа вложила і зерно доброго таланту. На жаль і на шкоду і собі і людям, Садовський — може під впливом разуразних панегіристів своїх — занедбав те зерно, — принаймні ні з чого не знати, щоб він запонадливо пильнував розвивати, несити, ростити єго. Те боже зерно лежачи без відповідної годівлі освітою і культурою не росло, а чевріло і не диво, що сценічний хист д. Садовського став підупадати. З усього знати, що п. Садовський за 10 років нічого не придбав своєму таланту ні серцем ні розумом і через те мусить, може й не свідомо, шаржем і кривляцтвом дбати собі оплески „верхніх слів“. — Се велика шкода. Але ще є час озирнутись п. Садовському на себе і подататись.

На превеликий жаль і сором трупа не розуміла великого значіння українського театру і зробила з сцени якесь коверканне характерів на смак мельодрами або помосту кафе-шантанів. Найбільше до сього причинив ся, як ми вже потроху бачили, п. Садовський. Що він зробив з ролі Кабиці („Чорноморці“) — сего поважного козака — що йдучи під благословення батьків ловить сторчака паним?

Се абсолютне і певна річ наумисне нехтованне звичаїв народних, бо не знати, як шанує сьвято народ звичай благословення — се було-б щось дивне для п. Садовського. Як скаркатурив свою роль Сьвідка („По ревизії“) п. Загірський — єю типичнішу роль, — зробивши з него безпросвітнього паницю! До якого монструозного кривляцтва дійшов п. Василенко в поважній ролі Возного („Наталка Полтавка“). Який шинок зробили з „Кума Мірошника“ — бодай не казати! А в „Лемерівні“ діло дійшло до такого вульгаризму, що заплювали усю сцену.

Серйозно віднеслись до своїх роль п-ні Ратмирова, Затиркевич і, певне, п-ні Зайковецька. За се їм велика пошана, велике спасібі.

Що до пієс, то правду кажучи наш репертуар не багатий серйозними драмами, але в кожнім разі він числить в собі кілька пієс, що, справді, дуже визначають ся. Візьмемо наприклад, „Лемерівну“. Драма дуже серйозна і відзначаєть ся багатством психологічного аналізу. Одно лихо: бракує у нас на пієси з інтелігентного життя, на пієси що виливали-б не тільки на серце, а й на розум. Досі ми маємо хіба одну таку річ: „Не судилось“ Старицького. Отже замієнь того, щоб „Запорожця за Дунаєм“ і „Кума Мірошника“, треба-б було ставити частійше „Лемерівну“ і „Не судилось“ і др. пієси серйозні. А у нас так буває, що починають „Кумом“ а „Не судилось“ тільки кінчають. Серйозна пієса завжди притягне і більше народу, як се було і у нас в Києві. Повні збори дали: „Лемерівна“, „Не судилось“; майже що повні: „Глитай“ „Наталка Полтавка“, „Чорноморці“ і тільки; отсі пієси мали великий

успіх, а всі останні — так собі. Що до московського спектаклю, так з него зібрали тільки 300 карб.; театр був пустісінький. Ті що були на „Лісі“ Островського казали, що Заньковецька в сій пієсі вдавала московку тільки московською мовою: усе останнє — вимова, інтонація, експресія, рухи — все було українське, переважно чернігівське. Інакше воно їй не могло бути. І вже коли п. Заньковецька, справді, гадає собі, що з своїм талантом вона може виступати з доброю славою і не в українських спектаклях, так їй ліпше виступати в інтернаціональних класичних ролях Шекспіровських, а ніж там, де треба вимагати від неї знаття звичаїв, народньої вдачі і т. д.

Ще одна річ. П. Садовський поставив на сцені пієсу „Никандр Безщасний“; в афіші він назвав її своєю, написавши тільки, що „сюжета позичено.“ Тимчасом „Никандр Безщасний“ трохи чи не дословний переклад драми Писемського „Горькая Судьбина“, злегенька українізований. Ми не можемо зрозуміти, чому Садовський не хотів признатись, що він тільки переклав. Добрий переклад доброї речі далеко ліпше оригінальної пієсінтиці. Хіба може п. Садовський потаїв ся, уважаючи на закон 18 Мая, що забороняє переклади на нашу мову. Так нам здаєть ся, що се помилка, бо сей закон відносить ся до друкованих перекладів, а щоб перекладати спеціяльно для сцени — на се заборони нема.

На останку ще раз вертаючись до нашого репертуару, не можемо не вазначити убожества его з погляду оригінальності. Опріч „Назара Стодолі“, „Не судилось“, „Наташка Полтавка“, „Глитая“ та „По ревізії“ нічого дійсне оригінального „не зайїмствованого“ (не позиченого) нема. „Демерівна“ пієса вельми добра, але сюжет її, як і сюжет „Ой не ходи Грицю“ взяли автори з народних пієсень: Мирний покори́став ся з него по мастацьки, чого не можна сказати про автора „Ой не ходи Грицю“. Далі вже були самі переклади: „Никандр“, „Пієста Гуцула“, „Циганка Аза“ і т. д. Правда „Дві сімі“ Кропивницького — річ вельми плоха — залічують до „оригінальних“. Питаємо, чому замість перекладових, не становлять оригінальних пієс хоч би Карпенка-Карого? Кажуть ніби то Карпенко заборонив Садовському (вони рідні брати) становити его пієси. Коли се правда, так можна хіба стелити плечима та промовити, що вже справді між „своїми дітьми України“ завелось таке, що „свої своїх не познаша“. А де-ж сором?

Треба додати ще, що п. Садовський зовсім знехтував традицію і замість безсмертної „Наташки“, хотів розпочати спектаклі у Києві, де десять літ не було української трупи — „Глитаєм“. Але спасбі незалежним від него умовам — він мусів, проти волі, на перший спектакль дати „Назара Стодолю“.

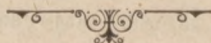
Загальне вражіння від спектаклів трупи Заньковецької було смутне, а могло бути і інше: занадто вже багато зарозумілості і незрозумілості, хоча на таланти в трупі не бракує. Не вважаючи на все те Кияне піднесли пані Заньковецькій коштовні дарунки: „Кієвъ теперъ и прежде“, розкішне ілюстроване видання „Фауста“ і т. інч. Ходить тут чутка, буцім пані Заньковецькій не вподобали ся ті дарунки. Ми певні, що се поклін; ми певні, що п. Заньковецька добре тямить розум і вагу таких дарунків і відає, що між людей освічених такі дарунки скрізь і завжди стають ознакою шаноби непомірно більшої, ніж та, яку визначають дарунки золота і самоцвїтів. Слово є найвисший брилянт, найвисша ознака шаноби; а золото і самоцвїти, служачи оздобою рук та шиї, задовольняють тільки користолобству та мізерному самолюбству.

З Києва трупа Заньковецької поїхала до Чернигова; але й там змагання публіки пішли далі того, що давала трупа: були спектаклі, що давали 7—140—200 карб. Повних зборів було мало, та й то знова таки тільки з тих пієс, що мають характер виховання.

Додаймо до слова певний факт, що Кропивницький розпускає свою трупу. Шкода. Ще більше буде шкода, коли справдять ся непевна чутка, буцім то п. Кропивницький хоче з осени перебратись до Києва і на сцені „Драматичного Товариства“ виступати в московському репертуарі. Ми не тільки не ймемо сьому віри, а гадаємо, що сю чутку пустив якийсь ворог Кропивницького.

На останку побажаємо українському театрови, щоб він розвивав ся і щоб українська сцена осягнула ті права, які вона повинна мати в Києві.

—б.

ДУМКИ.

I.

Було у дні се стародавні,
Ще за часи старих царів,
Коли ще Рим у панстві славнім
Пишавсь над всім і бучно жив.

По всіх сьвітах неслоь, як море,
Вхопивши все в обшир свою,
Латинське панство неозоре,
Величне й горде без краю.

Сягнуло скрізь Латинське око
 В усі всесвітні сторони,
 І римський стяг здіймавсь високо
 Над всім в бучній височині!

Царі-ж їх в світлім сьйві владі,
 На тронах пишно золотих
 Сиділи згорда, щастям раді,
 У лаврах мира дорогих :

Греміла скрізь їх дужа слава,
 Мов сонце сяючи кругом,
 Страшна, величя та кривава
 Ся слава пана над рабом...

Але їм все було ще мало!
 Було їм мало тих придбань,
 Що кровю лютою запали
 В серця забитих горожан ;

Було їм мало мук некучих,
 Щоб всій землі вони дали,
 Що морем сліз гірких, горючих
 Вони всю землю залили, —

І римські цісарі одиниї
 В чуттях незбожно навісних
 Забувши край своїй гордині,
 Від горожан своїх смутних.

Нарешті шани божеської,
 Іще нечулої між них,
 Захтіли в гордім супокої
 Людському розуму на сьміх, —

Вони захтіли, ще живіи,
 Щоб їх статуям каменям,
 Немов богам раби простиї,
 Вклонялись всі в чуттям сьвятим!...

І що-ж, царям усе слухняно!
 Забитий злиднями народ
 На ремство зле та на догану
 Заціпив свій замкнутий рот.

Мовчить усе, до правди зряче,
 Мовчить під гнітом лютих кар

І зносить так, мов зла не баче,
Життя нікчемного тягар,

Сховавши плач у груди кволі
І затримавши у нудзі
Важання сьвітла, правди й волі
І думи щирі усі!

І тільки челядь у омані
Театром, хлібом сита вщерть
Царям гука „віват“ у шані
Та статуї вєславляє геть:

Їй байдуже чуття яснії
Їй байдуже усе сьвяте, —
Її сьвятий, хто хлібом сїє,
Хто просо сине золоте!

II.

Але в тяжкі часи негоди,
Коли як в гирлі вогневім,
Конали римські народи
В житті забитім, мовчазнім,

Коли усе, усе мовчало
І занедбавши правди сьвіт,
Зазнавши страждання чимало,
Чинило царський заповіт, —

Тоді, мов струм у морі хмурім,
Що в срібній блиснув течії,
Мов сьвітлий промінь після бурі,
Що освітив сумні краї,

Супроти злих утисків Риму,
Проти гордині злих царів,
Мов местник карний понад ними,
Поветав славетний гурт рабів;

Він був малий; але-ж він зброю
Велику й дужу зброю мав:
Криваво-ясною стягою
На стязі він бо написав

Любов до ворога та брата,
Правдиве, чистеє життя,

Він возвістив на посьміх ката
Учення світлеє Христа!

Він не признав богів незаних,
Владик пікчемних не признав,
І правди світ в краях смутяних
З коханєм, твердостю віщав.

І між язичників незані
Слова Христові дорогі
Зняти на него злі догани
Та хижі утиски лихі:

Весь світ піднявся у гнівній злоби
На вчителів своїх нових
І гнать, гнобить узяв ся пробі
Безвинних страдників своїх, —

Всі тюрми їми начиняли,
В заслання слали, били їх,
В кайдани тяжкі кували
І в цирках Римлянам на сміх

На здобич звірам віддавали,
Та кров безвинну їх лили,
В них слово правди забивали
І душу з тіла в них тягли...

Але встояли Християни!
Для них дарма усе було:
І тюрми й муки і кайдани
І все тяжке безкрає зло!

Для них життя нічим здавалось —
Ідея проста та свята
В душах їх глибоко трималась,
Зимнеє прирзючи життя:

Вона ворожу міць зломилла,
Вона здоліла ворогів,
І нависла, ворожа сила
Лишила свій пекельний вплив!

Утихло море бур не легких,
Утихли утиски царів,
І в давниї часів далеких
На християн загинув гнів, —

Ідея правди одоліла —
 Гнобитель вмер, на віки вмер
 І християнства сьвітла сила
 Засяла сявом тепер :

Той промінь ясний, що мигтуче,
 Зайнявся у темній низині,
 У сонце сьвітле та блискуче
 Піднявся тепер на щасні дні.

Проїшли віки, проїшли сумні
 І християнства дивний сьвіт
 На всі країни сьвітової,
 Мов сонце радісне горить,

Горить, сия й не вмере ніколи
 І на підставі дум сьвятих
 Бажаннем сьвітла, правди й волі
 Привабить згодом всіх і всіх!

* * *

Отак і ми, сини України,
 Забиті ворогом сини,
 Під гнітом хижої горднї
 Майнуєм в горі дні сумні...

Та близький час. Мине негода,
 Народ розібе кайдани
 І шляхом щирої свободи
 Піде шукать щасливі дні —

І зацьвіте тоді Україна,
 Мов квітка гарна, запашна,
 На цілий сьвіт в ясній хвилині
 Могутня славна та пишна!

Ів. Сердешний.

В І С Т І

3 Станиславова.

(Святкування пам'яті Т. Шевченка. Політичні обставини в Станиславові. Московіфільський тероризм консисторії. Газетні сплетні причиною міжнародної незгоди.)

Культ Шевченка, яко найбільшого українсько-руського поета і народного пророка, дізнав в сім році в Станиславові більшого ще звеличання, як в попередних роках, в сім бо році обходжено ту роковину смерті поета аж чотирма урочистими вечерами і концертами, з відповідними обходоми відчитами, промовами і деклямаціями. В сам день смерті Шевченка обходили члени товариства „Руська Бесіда“ пам'ять поета в комнатах „Бесіди“ відчитали про „псалми“ Шевченка і їх відносили до інших руських перекладів псалмів Давидових від найдавніших часів, а відтак про „зносини Шевченка з Віктором Забілою“. Виклади були переплітані деклямаціями з Шевченка. Однак належить ту висказати великий жаль, що не всі члени з „Бесіди“ з якоїсь незрозумілої апатії на тім вечері явились. Видно, що і деяким народовцям, і то свідомим, треба часто в таких випадках аж принуки і заохоти. Та й в інших роботах народних не видно все тої однодушності і горячого чуття, яким повинні народовці-Русини визначатись.

Друге свято Шевченкове урядила станіславівська філія товариства „Просвіта“ для своїх членів-селян 25 марця. Поміж великої непогоди явилась спора громада селян з поблизьких сіл в комнатах „Руської Бесіди“, де се свято обходжено. Селяне з великою увагою вислухали викладу про життя Шевченка і его значінне для селян, а відтак прочитано їм „Наймичку“ в цілости і обяснено. Серед викладів відспівав хор, зложений з селян з Книгиніна, чимало патріотичних пісень, а селянські діти виголошували деклямації. По настрою селян можна було осудити, що се свято Шевченкове зробило на них великий моральний вплив і вельми піднесло їх свідомість національну. Виходить з того, що філія „Просвіти“ повинна частійше уряджувати такі святкування пам'яті і інших значнійших мужів, як пр. М. Шашкевича і ін. тим більше, що селяне дуже радо на такі поучаючі сходини горнуть ся.

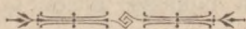
Того самого дня урядила і молодіж гімназьяльна руська вчєрниць з відчитом „про Шевченка на заслання“, з деклямаціями і співками в присутности збору учительского і директора, в будинку гімназьяльнім. Такі вчєрниць між шкільною молодежю треба дуже похвалити, бо урочисті святкування між молодежю пам'яті перших народних поетів і славних мужів в великім ступні причиняють ся до виювання в молодіж правдивого народно-патріотичного чуття.

Четверті і головні урочисті вчєрниць публичні устроїли 15 мая в салі касина міщанського всі русько-народні товариства станіславівські, а то: „Руська Бесіда“, філія товариства „Просвіта“, „Товариство Руських Женщи“ і „Шкільна Поміч“. Вчєрниць розпочав вельми патріотичною промовою „Про значінне поезий Шевченка“ голова „Руської Бе-

сїди“, а відтак поміж сьївними і музичними продукціями деклямувала панї Л. Шевченкову оду „До Основьяненка“ і „Завіщанє“ а п. Г. Климковичів стих „На пам'ять Тарасови“ і Шевченкову „Розриту могилу“. Відтак хори мужеські, зложенї з Русинів станиславівських о. А.-им, сольо сьпїви панни Е. і пана Т., музична продукція директорів обох музичних товариств станиславівських додали вечерницям велїчности і блиску. Численно зібрана публичність опустила салю концертну в одушевленнєм і піднесенім духом. Вечерницї закінчено загальним відсьпіваннєм гимну „Ще не вмерла Україна“. Між зібраною публікою, що наповнила цілу салю касинову, було много з околицї станиславівської. Але за те всі москвофіли станиславівські демонстраційно повздержались від участи в вечерницях. Вони так роблять все і всюди. Добре тільки те, що їх не багато в Станиславіві є: між сьвітською інтелїгенцією їх нема, але духовенство з малими виїсками всео москвофільске. Аж сум і жаль бере, коли подумати, що тільки осіб інтелїгентних є ворожо а навіть деякі фанатично усноблені проти всякого народно-руського руху; в насьлїдок того відсувають ся від всяких руських народних товариств, від всякої народної працї, а засклеплюють тільки в собі, читають крадькома „Галичанина“ і іншу москвофільську гадь, кидають громи на народовців, а що найгірше, ширять між собою і своїм оточеннєм песимїзм та індеферентизм національний, коли вже публично боять ся признати до своїх русофільських тенденцій. Осередок тої москвофільської кліки між духовенством єсть в самїй консисторїї; там має вона головного попличника і інструктора, котрий з одної сторони юдить безсовістю перед єпископом, не обізнаним зі справами руськими, на народовців Русинів і рие під народно-руськими товариствами, як „Руська Бесїда“ і „Просьвіта“ (сам єпископ визнав перед одним духовним народовцем, що „інакше“ с. є. неправду єму наговорено), а з другої сторони своїми впливами стягає в Станиславів саме москвофільске низше сьвященство. Факт, що одного однієнького народовця сотрудника, позаяк голосно і виразно до народовців признавав ся, проти єго волї зі Станиславова перенесено. Не дивно, що ані сьвітска народно-руська інтелїгенція ані народно-руські товариства станиславівські не мають жадного а жадного приросту і помочи зі сторони з кацарського духовенства. Дїєно сеся кліка — се правдива болячка на нашім народнім організмі.

На остатку ще одно інтермеццо що до сусїдських відносин до Поляків. Як всюди, так і у нас є між Поляками індивїдуа, котрі заявляють польський патріотизм тим, що чїнають ся і нападають на Русинів. Так було і в сьлїдуючїм випадку. На публичних вечерницях в пам'ять Шевченка деклямував, як вже в горі зазначено, п. Г. стих Климковича п. з. „На пам'ять Тарасови“, в котрїм то стиху сказано, що „нікчемні з нікчемнїйших відіурались люду; одні стали Москалями, а другі Ляхами.“ З польської публичности а були на вечерницях крім кількох осіб ще репортери станиславівських газеток. Отже один з них, недочений рецензент, в своїй рецензїї, поміщенїй в „Gazet-i Stanislawowsk-їй“, натягнув повнїші слова поета так, мов би поет Поляків назвав нікчемними. Розумїєть ся тим викликав між Поляками обуреннє. Другий же малограмотний панок, не розумїючий навіть по руськи, видумав і пустив в обїг ще гірші сїдетні, мов би декламатор сказав (risum teneatis): „Смерть Ляхам —

погибель“ і знайшов також таких, що вірили. Розуміть ся, що в тій-же самій газетці збито в „спростованню“, висланім від всіх руських Товариств, які уряджували вечерниці, очевидну безчільну брехню, але все-ж таки той факт може послужити за ілюстрацію, як то деякі елементи між сусідами, коли вже не мають за що чинитись Русинів, то бодай перекручують і фалшують правду, щоб сіяти незгоду між обома сусідними народами.

З ГРУЗИНСЬКИХ ПОЕЗИЙ.

ХВОРА.

(Кн. А. Р. Церстелі.)

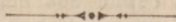
Нї, не загинула вона,
 Вона, зморившись, спочиває
 І сам скорійш загине той
 Що їй загибелі бажає!

Тяжка, сувора боротьба
 Її могутну притомила, —
 Та прийде час і знов патхне
 Знесилену живая сила!

І вірить серце у грудях,
 І розум дійсно запевняє,
 Що встане знов колись вона
 І долю ясну знов придбає!...

Не нагодує діточок
 Тепер зубожена мати, —
 Та рідний син невже-ж буде
 Її за теє дорікати?!
 Нехай їй все ми віддамо,
 Най станемо самі старцями, —
 Що варт увесь Юдин скарб
 В зрівнянню з нашими юрбами!..

О, ні! Не вмерла ще вона,
 Вона на час лишень заснула, —
 Обудеть ся й згадає тих,
 Що їй в недолі не забули...

* * *

(Кн. Р. Д. Еристов.)

На що тобі дзеркало, моя ти мила?
Сказать тобі правдоньку всю?
Холодному склові оддати не сила.
Твою чарівную красу!

Як справді-ж побачить себе ти бажаш, —
Глянь в серце, голубко моє:
В вогні там палкого кохання ти вглянеш
Чудовеє личко своє...

(І. Давідатвілі.)

Так важко, так нудно валяться на сьвітї,
Такеє зневірря в душі поветає,
Що краще волів би хоч зараз порвати
Життя остогидле своє...

Найкращі бажання, святїї замїри
Десь вітер осїнний по полі розїїє,
І най би хоч що досягнути їх того,
До чого так прагнув колись!

Що-ж, справді, на сьвітї живая істота,
Що тільки по сьвіту дарма сновигá,
Що й крихти добра не придбає країні?
Лиш зайва, даремна вага!...

ВІТЧИНІ.

(Кн. І. Чавчавадзе.)

Відколи тобі усю душу оддав я, —
Не стало на віки для мене спокою.
На мить не кида мене думка єдина,
Пекучая думка про твою недолю.

Гнітять безустанно знесилену душу
Думки безпросьвітні, тяжкі почування
І кволеє серце моє невгамовно
Шматують нелюцькі, пекучі страждання.

Та все я без жалю за тебе приймаю!
 Одної лиш думки ніяк не побору,
 Що в рідній країні, між рідним народом
 Не бачу я відгука своєму горю!

ДИТИНІ.

(Кн. І. Чавчавадзе.)

О, Боже! Дай силу Ти сему дитяті
 Вік цілий служити народові своєму,
 Натхни єго душу високим бажанням
 Нести свою працю на втіху єму.

О, Боже! Розкрий єму чистіє очі,
 Щоб бачив недолю народню тяжку,
 Щоб щирим був другом і братом народним
 Й прийняв єго муки у душу чутку.

О, Боже! Будь єго могутним боронцем,
 Щоб довго не гасли дні яснє єго,
 Аж поки не висушить сліз він кривавих
 Побитого горем народу свого!...

ГОРЕ ВАМ!

„Горе вам, що сьмієте ся
 нині, — ридати мете бо й пла-
 кати мете.“ Лука. VI. 25.

Намучене серце бажало спочину:
 Давно у душі я спокою не чув, —
 І в тую журби й сумування хвилину
 Я книгу велику сьвяту розгорнув.

І в книзі читаю я: „Горе вам буде
 Усім, хто сьмієть ся, радіє в сей час,
 Бо сум колись тяжко пригнітить вам груди,
 І плач та ридання обгорне всіх вас!“

Тоді наші сльози і муки великі
 В душі наболілій я благословив,
 Бо я зрозумів, що не згине во віки
 Ні одна з тих сліз, що народ наш пролив.

Бо сум той гнітючий і муки, і сльози
 Нас всіх приведуть до днів інших ясных,
 Таких, коли згинуть навіки морози
 І в барвах засяє весна золотих.

А ви, що тепер сьмієте ся, довіку
 Не будете знати сподіваних днів:
 Ви в темряву всі впадете у велику,
 Де плач тільки й скрегіт страшний од зубів.

І праведна буде довішняя кара,
 Сміялись бо й радість тоді вам була,
 Як горя і муки гнітючая хмара
 Над людом безщасним лягла!

В. Чайченко.

Вистава краєва.

В попередньому випуску нашого вісника (Правда, за червень 1893, стор. 338) подали ми вістку про становище Русинів в справі вистави краєвої, яка має відбутися у Львові в 1894 р. Ця справа станула вже на реальнім ґрунті, позаяк комітет виставовий руських товариств видав до всіх товариств і інституцій руських та до загалу Русинів відозву, котру тут до слова наводимо:

„Загальні збори наукового товариства ім. Шевченка поручили на внесенє Коршпа Устияновича віділовити того-ж товариства взяти почин в устроєню окремого павільону руських товариств на виставі краєвій. Вдоволяючи сему порученю, скликав виділ анкету з відпоручників руських товариств, котра, по даній центральним комітетом виставовим заповіді рівного трактованя інтересів Русинів у всіх важійших проявах вистави і наданя тій виставі характеру дійсно краєвого, ухвалила одголосно приступити до устроєня окремого павільону „Руських товариств“. Участь свою в виставі в тій же павільоні зголосили дотенер отсі товариства: Наукове товариство ім. Шевченка, Просьвіта, Руська Бесіда, Руське товариство педагогічне, Народна Торговля, Зоря, Дністер, Львівський Боян, Клуб Русинок і Коломийська Гуцульська спілка.

„Сі товариства визначили по одному відпоручнику, котрі uznали себе комітетом виставовим руських товариств, а сей вибрав комітет екзе-

кутивний з трьох осіб: пп. Володимира Шухевича, Івана Бічая і Костя Паньковського. Комітет узискав вже від дирекції вистави краєвої догідне місце на будову павільону.

„Відзиваємо ся отже до всіх руських товариств і інституцій, щоби злучили ся з нами до загаданого діла і зголосили ся до участі в виставі в нашім павільоні найдалше до 1 вересня с. р. на руки п. Володимира Шухевича (ул. Чарнецького ч. 26), бо від зголошень буде залежати і обєм будови павільону. Там можуть інтересовані засягнути і близших інформацій в усяких справах устроєня павільону і надсиланя та уміщеня в нім своїх показів.

„Не менше відзиваємо ся і до всего загалу руської суспільности, щоби як найбільше обсидали виставу, означуючи свої предмети показові руськими надписями (зголосити ся мають до 1-го серпня аж до дирекції вистави кр. ул. Ягайлонська Ч. 15) — бо лише тою дорогою зможемо показати нашу живниість і надати виставі характер вповні краєвий“.

У Львові дня 9 н. ст. липня 1893.

Іменем комітету виставового „Руських товариств“ Др. Дамян Савчак, Володимир Шухевич.

Після того і львівський „Клюб Русинок“ видав відозву, котрою звиває збирати в цілім краю і інших частинах України-Руси взори ручних робіт сільського жіноцтва (гафти, мережки і ін. вишивки, гердани, писанки, роботи чипцеві і ін. роботи на кроснах, паперові окраси стій, і т. ін. Для одностайности просить Клюб Русинок: 1) еживати до збирання взірців полотна сільського; 2) для кожного села еживати окремого кусника полотна, 50 сантиметрів довжини а 35 см. ширини, хоч би лише частина сего кусника була заповнена взорами; 3) взори не потребують бути великі, а треба подати лише тільки з кожного, щоби цілий взір виступив; взори ті треба вишивати оден під другим і побіч другого у віддаленню одного сантиметра; 4) до кожного взору треба пришити питкою карточку з народною назвою взору і робітниці; 5) подати місцевість і повіт (або губернію), з відки походять взори.

Зібрані взори будуть уложені відтак в окремі книжки, котрі будуть предметом вистави. Взори герданів а також паперсву орнаментуку стій і образів просить Клюб з відповідними назвами надсилати, а Клюб розмістить їх на окремих картонах. Всі інші взори робіт жіночих треба також в оригінальних показах надсилати з додатком народної назви взору і імени робітниці. Рідкі і цінні вироби упрашає ся вилочити на час вистави, почім будуть звернені властителькам.

Комітет виставовий руських товариств відбудв дня 13. н. ст. липня засіданне, на котрім ухвалено розклад власного павільону

виставового. Одна часть принаде на вироби ремісників, членів руських товариств ремісничих, як „Зоря“ і ін. Друга часть буде промислово-торговельна, де будуть приміщені такі товариства, як „Гуцульска Спілка“, „Народна Торговля“, а виставлять вони продукти і вироби краєві, входячі в круг їх ділання. Мабуть виставить „Народна Торговля“ взірцеву „сільську крамницю“. — В третій части будуть виставлені роботи жіночі. Устроєнням сеї части займеть ся „Клуб Русінок“, а як з пляну роботи обговореного в Клубі можна здогадувати ся, буде ся часть величава і інтересна. — Четверта часть призначена для товариств науково-просвітних, добродійних, економічних і т. ін., котрі виставлять карти з графічним зображенням їх розвитку а окрім того свої видавництва.

Бурші і „младенцы.“

(Образок з життя руських буршів).

VIII.

Було то в суботу вечером. Одна з країн на Hernalst-і, де бурші що дня сходились, почала наповнятися членами буршівського роду, бо-ж день суботняшний треба було обійти, як все, сьвяточно, се-б то кнайпою.

— Кальюкий! чи ти читав ниїшного „Галичанина“ — питав Насікомий.

— Ні! а що-ж там нового? — спитав Кальюкий.

— Єсть там кореспонденция з Відня від наших „младенцовъ“, де пишуть, що „младенцы“ не-возьмуть участи в комерсі Коляра, бо цілий сей комерс, то польско-ческа інтрига а до того накидають ся на нас, за се, що ми маємо взяти участь.

— Ігі! — кликнув Кальюкий. — Бігме вже звірилась мені та дружба з Москалями.

— Час би зірвати з ними! — кликнула часть буршів.

— Вони нас лише компромітують! — додав оден з мудрійших буршів.

— А знаєте правдиву причину, задля якої „младенцы“ не возьмуть участи в комерсі? — спитав Мікрос.

— А ну говори, як що цікавого! — кликнули бурші.

— А от чому — сказав Мікрос. — Амбасада дала „младенцамъ“ гроші на вінець для Коляра а „младенцы“ показали свою „широкую русекою натуру“, розгулялись, тай пустили гроші. Тепер не мають за що

купити вінця, тай відказують всюди, що комере Коляра — то польско-ческа інтрига.

Бурші засьміялись, не маючи причини не вірити, що оповідання Мікроса було що до слова правдиве.

— Зачипати кнайпу! — відозвалась часть буршів.

— Славно, славно! зачипати кнайпу! — вторували другі.

Кнайпа розпочалась і я її вже описувати не стану, хіба що попрошу читателя, щоби переглянув собі мій другий образок з життя буршів, що єсть прототипом для всіх буршівських кнайп, а навіть буршам, яко вірісенька фотографія з їх життя, надзвичайно подобав ся. Ріжниця в кнайпі була хіба така, що місце приснопам'ятного дяка Куби, котрого батько забрав на село до газдівства, зайняв незнаний ще читателям „оказ“ Мотиль.

Що се за романтичне сотворінне — мотиль! з цвітки на цвітку перелітає і шукає для себе поживи. І наш оказ мотила був такий самісенський! Зразу був радикалом, а що поміж радикалами при всіх їх прекрасних комуністичних теориях можна було з голоду згинути, тож наш Мотиль переніє ся до ісповідників народної програми, що вистарались єму о безплатне помешканє і обід. Своєю дорогою, коли поміч народовців стала єму злишною, Мотиль перелетів знов на цвітку радикальну, шукати для себе реабілітації, бо поміж радикалами пішла поговірка, що Мотиль для „миски сочевниці“ став народовцем. І живе Мотиль зреабілітований вже поміж радикалами і відсьпіває їм як не можна красше, буршівські пісні.

Кнайпа продовжалась певних три години, на велику утіху цілого буршівського роду, почім розпочалась ех-кнайпа а на столі явив ся Doppelliter пива.

— Пісня йде „за воробців“! — кликнув оден з буршів і понесли ся тужні звуки пісні, якою розпочинала ся ех-кнайпа.

Змісту пісні про воробців і дальших подібних пісень подавати не стану, бо вони стають в великій колізії з естетикою, все-ж таки зазначити мушу, що по подібних піснях одушевлення буршів підносилось до zenithу, бо-ж цинізм і брак естетики се рідні діти життя без ціли, життя кнайпівського.

Гумор буршів відбивав ся в грімкім реготі а дякови Мотильови діставались в участи слова признання за віддавне пісні про „воробців“ „з життєм і вервою а до того з мелянхолійним настроєм, відповідаючим духови пісні“ — як се говорив голова ех-кнайпи.

Хто знає, чи на загальне бажанне, не мусів би був Мотиль ще раз потрудити свого горла, коли параз вітворились двері і до компати ввійшло сім (як головних гріхів), младенцовъ“.

Прихід „младенцовъ“ був доволі несподіваний, а що бурші були на них і так злобі, то-ж замість давнійших сердечних прийнятій обмежились бурші на запросинах „младенцовъ“ до стола. „Младенцямъ“ було се не до смаку, то-ж оден з них, звістний у Відні галабурдник — Малиськевич забрав слово і в каліченій московщині, котру я дословно репродукую, промовив ось таку річ:

„Мої господа! Ето вже такої обичай, что приходящих должні білі господа поздравить, но когда егого не зделано, так ми вас поздравляем. Ми все Малороси, люде адних ідей з вами, прийшли посоветоватись з вами над долею рускаво народа, раздумать над етим, как нам в житю поборювать „новїи ери“ і на успех етих ідей я подношу мой стакан!

Буршам була ся бесіда не до смаку, бо поміж учасниками „кнайпи“ явились люди чужі не-бурші, а голова ех-кнайпи заявив, що тепер вже зі пізна пора на всякі паради над долею „рускаво народа“ та уділив голосу гостеві кнайпи — Пястукowi.

Пястук був се чоловік статочний, горячий народовець, що по укінчених студиях прибув до Відня відбувати урядову практику. З деякими буршами вязала его приязнь, тож тим можна витолкувати собі его присутність на буршівській „кнайпі“.

— Мої панове! — промовив Пястук. — Перед хвилею загостили до нас деякі панове, що звать себе Малоросами, а цурають ся тої мови і говорять по московськи, та раді-б з нами порадитись над долею руського народу, — говорю вправді в своїм імені, однак заявляю, що з людьми, відступниками рідного народа і слова ми лише до борби стати можем, і станемо против них на кождім кроці...

З сторони „младенцовъ“ понеслись ознаки негодовання а бурші, що виховали собі „младенцовъ“ і іменем „свободи слова“ а радше байдужности до всього, що рідне, давали собі москалікам наговорити при всякій нагоді, що вони „адін народ“ з московським, — змовчали під теперішню хвилю.

— А ми не зналі — промовив другий младенец іменем Тучанский, что здесь стречаємо меродательние сфери з Галіції, — і тому прашаєм вас...

Безперечно, що для „младенцовъ“ пайбільше міродательною сферою єсть пястук або пагайка.

* * *

Ех-кнайпа скінчилась доволі без гумору. „Младенцы“ винеслись з компати.

— Ну преї ми раз зірвали з кацапами! — промовив оден з буршів незакажених ще буршівською байдужністю.

Другі бурші забавились в дипломатів і мовчали.

— Славно Пястук славно!... — кликнув ще раз бурш і сердечно стиснув руку п'ятука...

Дальший образок покаже нам, чи побідив Пястук, чи буршівська байпужність.

Лаврін.

Голос Митрополіти Дра С. Сембратовича в церковно-народній справі.

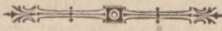
В перших днях липня н. ст. відбув ся в Кракові польський збір католицький, на котрім явили ся яко запрошені гості Митрополіта Др С. Сембратович, єпископ перемиський Др. Ю. Пелеш і деякі інші достойники духовні і св'ященники руські. Не будемо тут задля тісних рам нашого вістника розводити ся над справами, котрі там обговорювано, хоч обговорювано на с'їм зборі і деякі справи, що мають і політичну сторону, однак звернемо бачність на дві точки, що мають на нашу думку велику досягність політичну й національну. Перед усім важна се проява, що на зборі католиків устроюванім Поляками в Кракові явились також заступники Русинів. Погляди деяких кружків руської суспільности що до участі Русинів в с'їм зборі поділені, а чути було й такі голоси, що Русини не повинні були там являти ся. Голос сей, який нераз можна чути поміж Русинами і при інших нагодах (торжественних, політичних або економічних — н. пр. от і з нагоди участі Русинів в краєвій виставі), здаєть ся нам останком тої византийської зашкарупілости, що бажала-б руську суспільність обгородити якимсь китайським муром, а при кінці XIX. в., коли кожний парід для осягнення своєї мети і сповнення своєї культурної місії глядить якогось союзу, щоб ним зміцнити свою силу, свій вплив, видаєть ся повним анахронізмом. А вже-ж коли кому, то в першій радї владикам і заступникам духовенства годило ся вволити запросинам сего збору і бути там гістьми. Та коли-б і св'їтські Русини були там прибули і дали вираз потребам руської суспільности на церковно-народнім полі, не вийшло-б з того не тільки ніяке лихо, а навпаки всяке розумне і достойне виявлення своїх потреб, думок і поглядів може причинити ся до хосенного прояснення нашої церковно-народної справи, котра не тільки нашим найблизшим сусідам так мало зрозуміла, але на жаль і в нашій суспільности руській вельми забаламучена. Тому то велику вагу прикладаємо до голосу Г. Е. Митрополіти, котрий в ширшій, основній промові нашу церковно-народну справу поставив так ясно і виразно, як досі ще ні оден руський владика новочасний. Справедливо звернула бачність на сей знатний голос вся праса руська й польска, хоч не всюди оцінено її належито й безсторонно. Тому й ми, зважаючи на тісні рами нашого вістника, хочемо познакомити наших читачів хоч з головною основою сеї промови.

Привітавши збір іменем Русинів, висловив Митрополіта щире бажанє, щоб наради сего збору принесли хосен не тільки кат. Церкві, але

й обом в краю живучим народам руському й польському і висказав надію, що небавом і в столиці краю відбуде ся подібний збір руський. Нарід польський сливе здавна привязанцем до катол. церкви і вважає се признакою і охороною своєї національності. Рівно-ж і руський нарід привязаний до катол. церкви і східного обряду, котрий зове руським, дарма що велика частина руського народу відорвала ся від тої звязи і вступила на блудну дорогу. Погляд сей підпер Митрополіта історичними виводами. Згадавши про переказ Несторової літописи про свв. Андрея і проповідників висланих свв. Іоаном Золотоустим в сторони заселені руським народом, оповів, як свв. апостоли славянські в IX. в. а опісля свв. Ігнатій патріарх царгородський (по усупенню Фотія, викликавшого схизму) посилали проповідників між руський нарід; як в X. в. княгиня Ольга і Володимир В. прийняли з Царгороду віру Хр. в сполученю з катол. церквою; як дальше після виступлення Церулярія самі єпископи руські вибрали собі і митрополіту, не хотівши прийняти такого від схизматицкго патріархи; як опісля насильдком усобиць княжих і темноти народу задля близьких зноси з Царгородом в XII. в. утвердила ся схизма на Русі. Дальше виказав Митрополіта, як навіть серед тих трудних обставин, коли Москва утворила у себе митрополію, на Україні-Русі були прихильники унії (митрополіта Кирило I., король Данило, митрополіта Ізидор), як опісля до початків XVI. в. удержувала ся унія, поки звязи з Царгородом не довели до нового розриву. Відтак подав Митрополіта коротку історію унії Берестейської і згадав, що Русини заходять ся вже тепер, щоб 300 літні роковини сеї події обходити величаво. Були противники унії, почасті підбуровані Московію, почасті з невіжи і засльїплення, а все-ж унія зростала і руська церква злучена з католицькою обнімала в XVII. в. 9 великих дієцезій з 13 міліонами вірних. Розбір Польщі довів до того, що більша часть Руси забрана Московщиною була приневолена прийняти схизму, а лише під Австрією унія процвітає а руська Церква піднесла ся на повазі і чести. Відтак звернув Митрополіта бачність збору на те, що несправедливо Русинів посуджують о склонність до схизми а іменно публіцистика робить тут недобру прислугу, викикуючи роздразненне замість флекати любов і згуду. Вказав і на те, що назва „возєєдїненіє“, до Русинів оправославлених прикладана, є історично невірпа, а ширенне штунди на Україні є найліпшим доказом, як руському народови так зване „православіє“ припало до серця. (Над сям повинні-б подумати і єї наші політики, котрі на то вказують, що більшість руського народу „православна“ *Ред.*) Митрополіта заявив дальше, що як Русини хотять бути добрими католиками, та з другого боку привязані до свого обряду, так що знаменем доброго Русина єсть також привязанне до свого обряду руського. освяченого многими булями і декретами папєкими і ми повинні ту спадщину заховати, бо єсьмо тою галуззю катол. Церкви, котра віти свої розпростерти має на схід після віщих слів Урбана VIII. *o mei Rutheni, per vos ego Orientem convertendum spero.* І ми живемо в тій солодкій налії, що передовеім нарід українсько-руський мусить прийти до того переконання, що не в схизмі, не в штунді, не в нїгілізмі єго дочасне і вічне добро, лише в катол. церкві і в обряді східнім. І так як індивідуаль-

ність національну Поляків хоронить кат. Церква в обряді латинським, так руську індивідуальність народну охоронити може лише катол. церква в обряді східнім. На останку звернув ся Митрополіта до шляхти з завізванієм, щоб підлагала і боронила унію, хоч нині до лат. обряду належить. Для того радив, щоби заізнавала ся з нашими потребами у самого жерела, а тоді не буде неохоти і упереджень до Русинів; бо хоч би й заходили в справах політичних і суспільних які різниці поміж Русинами і Поляками, то на полі віри не повинно се бути і се вийшло би на користь всім нам.

Се головна основа промови Митрополіти, в котрій дуже виразно зазначене велике послаництво руського обряду, а при тім і спосіб охорони руської індивідуальности національної. Ми вгорі вже вказали на те, що досі ані оден з новочасних владик руських не висловив так ясно, виразно і свідомо своїх поглядів в церковно народній справі, як се вийшло в промові Митрополіти Дра С. Сембратовича. Нагадати мусимо при сій нагоді, що теперішній Митрополіта, ще бувши єпископом-суффраганом, зробив першій почин до перелому зашкарупілого византийства в руській Церкві виданнем молитовника в народній мові руській (замість до недавна вживаних церковних, незрозумілих для загалу), а недавно призволів на виданне руського перекладу псалтиря з поясненнями О. Слюсарчука. Се лише почини на тій дорозі, котрою можна промостити шлях до сповнення великого послаництва руської Церкви, се спосіб, яким можна оживити наш руський обряд — живим, народним словом і задля того бажаємо Митрополіті до дальших підвигів на тій дорозі як найкрасших успіхів.

СУЧАСНА ХРОНІКА.

(Москвофільські авантюристи. Добутки авантурничої політики. Розв'язанне духовної віденської і генеральної львівської семінарії а заснованне на їх місце дицезальних семінарій. Нові руські книжки для народних і середних шкіл. Дальші пляни авантурничої політики москвофілів. Вилізло шило з мішка! Потреба ладу в урядових виданнях руською мовою. Рескрипт кр. дирекції скарбу проти москвошцини. „Діло“ оборонцем москвошцини з „принципіяльного становища“. Єго відозва „Борім ся чесно!“ „Народ“ в боротьбі проти наук. товариства ім. Шевченка. Віче радикальне в Коломиї і єго привітна телеґрама послови Пернерсторферови. Радикальне безголове).

Москвофільські авантюристи, про котрих ув'язнення задля демонстрації проти митрополіти Дра Сембратовича, звільнили ми в останнім випуску, просидівши три тижні в „Івановій хаті“ вийшли на волю і дальше доходження судове проти них застановлено, позаяк митрополіта заявив таке бажання, коли єго у Львові переслухано. Яворського і Алексевича виключили власти університетські на все з віденського університету, а трех

інших авантюристів, що мають шаржу офіцерську, будуть ще одвічати перед головним судом військовим і мабуть будуть мусіти зложити офіцерську шаржу. Само про себе, що після визволу авантюристів відбула ся велика „кнайпа“ москвофільсько-радикальна з тостами на „потерпівших за ідею“ яєчних героїв, проф. Драгоманова, Дра Франка (гратулюємо великої чести!) і т. ін.

Скорше як можна було сподівати ся, показали ся й добутки авантюричної політики наших москвофілів. Ми вже не при одній нагоді вказували на те, до чого веде така політика і ще в останньому випуску наводили слова пок. Володимира Барвінського з его листу (з р. 1882 писаного по процесі Ольги Грабар), надрукованого в нашій вістнику ще в 1889 р. — „всі злиди теперішні, як ось хоч би і само уступленне митрополіти, се-ж заслуга самої кацапської русофільської політики і її конечні наслідки. Дражнять, викликають репресії і на силу пхають нас в безвихідну пропасть... грозять пальцем в чоботі і поривають ся з мотикою на сонце!“ Отже такі добутки принесла й тепер москвофільська політика авантюрична (адреса львівських семінаристів на ювілей Акад. Кружка, москвофільство в віденській семінарії і т. ін.) Влади духовні бажаючи забезпечити молодий клер проти таких впливів мусіли обдумати спосіб ліпшого і певнішого догляду семінаристів.

Дня 13 н. ст. липня найвишою постановою цісарською розв'язано духовну семінарію у Відні (основану Марією Тересою), з відки виїшли руські владки Сьнігурський, Яхимович, Литвинович, Целеш, і генеральну семінарію духовну у Львові (основану цісарем Йосифом II.), а змість того призволено з почином сьлідуючого року шк. утворити три дисцезальні семінарії у Львові, Перемишлі і Станиславі під доглядом руських владик. Урядовий комунікат подає, що тим способом всякі вісти про передачу руської семінарії львівської єзуїтам або реформованим Василіанам показали ся безпідставними видумками газетними, а розходить ся о те, щоб семінаристів виховувано на ревних сьвященників прив'язаних до русько-католицької церкви і своєї народности. Для дальшого образования в висших наукових інститутах державних або заграничною діставати муть питомці окремі стипендії.

Тепер отже, коли владки мають приступити до відкриття нових духовних семінарій дисцезальних і до обсади місць настоятелів, повинні дібрати ревних, сьвітлих і щирих прихильників русько-католицької церкви, сьвященників-народовців сьвідомих своєї національности, а обережно обминати москвофільських книжників і фарисеїв, хоч би вони якими прикидали ся щирими прихильниками католицької віри. Лише непохитне прив'язанне до русько-католицького обряду і цереконанне о важнім посланництві того-ж для збереження руської індивідуальности народної буде міцною заперукою доброго виховання молодого клеру руського, а настоятелі того несьвідомі, або переняті москвофільськими мріями доведуть нові семінарії до такого-ж занепаду, в яким опинились були тепер розв'язані. Тому позволяємо собі звернути на сї обставини бачність наших владик і кличемо *saveant consules!*

Само про себе, що наші москвофіли підняли великий крик з сєї нагоди, мов те порося, що мішок дере і квичить, позаяк тут нова при-

ключка агітаційна для них лучилась. Тому й виступили з нападами на митрополіту, що нікого про се вперед не звістив тай що фонетичну правопись заведено в школах помимо москвофільских протестів до міністерства і до Цісаря!

Се справді чимало сердить наших москвофільів, що їх заходи в тім згляді показались зовсім безуспішними. Тимчасом виїшов вже „Руский Буквар“ для народних шкіл фонетичною правописю, квичечка „Руска правопись“ — що містить головні правила і покажчик правописний та „Вправи німецько-руські“ для народних шкіл. Сіх книжок повиїні-б наші руські родини і для приватної науки всюди вживати. Окрім того друкують ся в друкарні наук. товариства ім. Шевченка „Читанка“ для V. кл. гімназійальної К. Лучаківського, що містить ме взірці руської поезії і прози та „Читанка для VII і VIII. кл.“ в новім виданню Ол. Барвінського і ще деякі інші учебники. Недавно появил ся і учебник догматики Ол. Торонського для VI. класи. Всі нові видання учебників друковані вже фонетичною правописю, котра з сім роком входить в уживанне шкільне.

Москвофільські авантюристи, як зачувємо, приготавляють нові пляни своєї дескрутивної політики і розводять в руській суспільности агітацію, щоб з новім роком шкільним не виписувано руських діттей до шкіл з руською мовою викладовою, щоби в школах польских, де вчать руської мови яко предмету надобовязкового не виписувано руських діттей на науку руської мови, а на останку, щоби руська молодіж виписувала ся на науку латинської релігії. Се авантурниче поступованне мотивують тим, що в школах заведена фонетична правопись в учебниках руських а також для науки релігії, а руська суспільність, як торочать наші москвофіли, зростає з „историческими началами, дорожить тысячелѣтною азбѣкою“ і т. д. Однак недавно випізло москвофільське шило з мішка і показало ся які то „Историческіи начала“ у наших москвофільів і чого вони властиво бажають. Нещодавно „Галичанинъ“ писав про те, щоб русская молодіж обучала ся тепер приватно русском у языку і рекомендує недавно видану для такої науки граматіку московську Іванова. Вольному воля! Учїть ся по московськи, бо хоч майже перед 30-ти роками Б. А. Дедіцькій винайшов такий талісман чудовий, щоб „в адіи час Малорусію научітьса на великарусскі“, однак наші москвофіли на сором через 30 літ не довели до того щоб уміти поправно писати і говорити по московськи! Отже пильно засїдайте до науки московщини, але знайте про се, що москвофільські експерименти в школах публичних не мати муть місця.

Однак належало-б окрім школи звернути бачність на змосковщене язиччє також в урядах і урядових виданнях. Досить взяти до рук „вістник законів“ або урядові т. зв. „друксорті“, а можна вневипити ся, що наші москвофіли уміли повеувати своїх поплечників на такі посади при міністерствах, до котрих належить дбати про такі урядові видання, з котрих дотепер нема ніякого хієна для руської суспільности, позаяк вони виходять мовою незрозумілою ні для Русина ні для Москаля. Проти такого змосковщеного язиччя, яким послуговують ся у нас Народний Дім, Створонігя і деякі приватні „Старорусини“ (говорячи термінольоґією теперішнього „Дѣла“) видала недавно краєва дирекція есарбу у Львові

рескрипт до підвласних урядів, щоби подань писаних змосковцями язичьем не приймали, а вимагали подань писаних руською, польською або німецькою мовою. Рескрипт сей викликав в львівських газетах широку полеміку, „Галичанин“ само про себе виступив в обороні московщини, а Діло розбираючи з принципиального становища сю справу в широкім трактаті про компетенцію урядових властей в справах язикових знеобачка збито ся на ту саму дорогу і побачило себе в союзі з „Галичанином“. Теперішнє „Діло“ вірять навіть в лояльність наших москвофілів і радикалів і в окремій статі звизає їх: „Борѣмъ ся чесно!“ Ну коли „Діло“ по стілько роках боротьби Русинів-народовців з москвофілами і радикалами не могло дійти до переконання, що голі від сих елементів вимагати чесноі боротьби, бо інакше справа їх упала би дуже скоро, — то на се нема ліку! Блаженні вірующі! Яке небудь чело „Галицької Руси“, „Галичанина“, „Народа“, „Хлібороба“ може і незрячому відкрити очи, яка мета обидвох сих таборів. Хто цікавий, нехай прочитає напр. справозданіе Народа п. з. „Початок українсько-русської академії наук“. Бідні радикали, котрим нібито так дуже лежить на серці успіх наук. товариства ім. Шевченка показують велику бистроті остро умність (бо народовці на їх погляд самі тупі! і т. ін.) в збогачуванню лексикальнім нашої мови висловами найострійшого і найпоганійшого способу лайки і попадають в розпуку з нагоди переміни товариства ім. Шевченка в наукове товариство. Вони жалкують, що головою вибраний д. Барвінський, „котрого реакційний настрій а до того повна наукова слабість та ще й недобросовістність досить звісні у нас і на вічній сором причетані в єго чиганці по народній словесности“; що „в секції історично-філософській, найважнійшій з національного погляду, вибрано директором д. Н. Вахнянина, котрий власне в наукових працях не винен зовсім, а як гімна. учитель визначав ся ще в кращі дни сміхотворними викладами, а власне вчитами з якоїсь старої книжки і ще недавно прославив ся тим, що навіть забув про історію англійської великої хартії вільности. В секції фізіологічній вибрано священика (се мусів „Народ“ яко спеціальне епітет запотувати! *Ред.*) Ом. Огоновського, котрий зробив кілька вартих уваги студій про нашу мову по німецьки, а по нашому прославляє ся до Гомеричного сьміху схоластичними ідеями і тенденційним перекручуваннем фактів історії нашої національної культури для консервативно-кастєвих ідей і інтересів. (В тім самім Нрі кличе п. Драгоманів просто: пора вже з тим покінчити, значить треба усунути з професури Дра Огоновского *Ред.*). В одній секції природничій вибір директора бодай не разить дуже: д. Верхратський хоть невідомий в науковім сьвітї, як спеціаліст, та все таки совістний учитель і збирач матеріялу хоч більше етнографічного ніж власне природничого! І І. книга „Записок“ „вийшла далеко неблизкуча“ а при тім „більше негативнім ніж позитивнім своїм характері перед науковим сьвітом, нове наукове товариство поспішаєть ся пролазити до сьвіта політичного: воно здобуло собі монополію печатання урядових учебників для шкіл а до того обернуло ся з просьбами о субсидії до центрального уряду і сойму. Ну а звісно, яким науковим духом дихає тепер центральний уряд віденський і сойм галицький“. Опріч сего „Народ“ не залишив знов відогріти свого

звичайного покліпу про „доноси самих Русинів, в тім і основателів товариства ім Шевченка“ і т. ін.

Отак наші радикали бідкають ся, що в науковому товаристві засідали самі народовці (а се на їх погляд самі тупі, йолони коли вже не ідіоти без радикального патенту на мудрість) і от занаястять товариство Шевченка та зведуть его на офіціальну дорогу, бо вже й о субсидії просять з фондів державних і краєвих. Відні сіроми радикальні не знають мабуть про те, що наукові товариства і академії науки мають право вимагати таких субсидій і дістають такі в щорічнім бюджеті. А хліба-ж Русини не платять податків до кас державних і краєвих і вимагати з тих фондів субсидії на наукові цілі значить „підлазити до політики“?! Нехай собі пп. радикали на се найдуть відповідь в своїм словарі.

Відома річ, що тепер в різних сторонах австрійських країв ведеть ся агітація за загальним правом вибору до тіл парламентарних. Такі збори робітничі відбували ся недавно у Відні, а також і в Чехах, де молодочеська партія живо вступаєт ся за тим. Тимчасом в Чехах приключило ся, що з поміж селян відозвали ся голоси, що вони не бажать загальних виборів, але безпосередних виборів з курії сільських громад (з котрої досі вибори відбувають ся через виборців) і досі вони були в помилці, підпираючи змагання за заведенням загального права виборчого. Ми певні, що й у нас ті, що так заходять ся за тим загальним правом виборчим і з того сподівають ся великого хісна для руської суспільности в значній часті або самі себе або других дурять. У нас бо іменно наші радикали бажали-б руську суспільність, котра живе серед зовсім відмінних обставин, набити на конито деяких західно-європейських країв. Для ілюстрації сего безголова наведемо хоч би такий факт. „Честь кому честь!“ пише „Хлібороб“ і подає звістку, що віче радикальне недавно скликає до Коломиї на внесенне Дра Даниловича вислало телеграму послови соціально-демократичному Пернерсторферу з признаннем за оборону свобод конституційних. Однак, чий інтереси боронить п. Пернерсторфер, се пояснить отсей факт. В перманентній комісії промисловій у Відні недавно п. Барвіцький вимагав, щоб до промислової анкети, яка від двох місяців відбуваєт ся у Відні, покликано також експертів домашнього промислу, який в Галиччій іменно (також між Гуцулами) має велике значінне для прожитку рільничої людности галицької. Тимчасом п. Пернерсторфер виступив проти сему домаганню і мотивував тим свої виводи, що домашній промисл треба вважати пропацим, а сі, що ним ще займають ся, се morituri! Сі виводи підпірав і молодочеський посол Adamek, а тільки п. Ексер, великий знавець домашнього промислу взагалі, а також галицького, вступив ся за домаганнем п. Б-го і тим способом єсть надія, що експерти домашнього промислу будуть до анкети промислової покликані. Отже годило-б ся, щоб коломийські радикальні політики пояснили сю справу Гуцулам, якого заступника мають в п. Пернерсторфері, що назвав їх morituri! Нехай коломийські радикали позаводять фабрики, перероблять Гуцулів на фабричних робітників, тоді буде п. Пернерсторфер боронити їх свобод і позволить їм ще жити і дихати, інакше нехай гинуть! І людям таких поглядів посилає радикальне віче на внесенне свого ментора телеграму з признаннем. Чи-ж се не безголове або ще гірше?!

НАУКОВИЙ ОГЛЯД.*)

I. Дещо про громовину.

Стаття ЧЕРНЯХІВСЬКОГО.

У натурі багато є і дуже значних сил, що з них людина могла-б скористувати ся, про те у проважній частині випадків не має вона де сего досить засобів, напр. який великий запас живої сили у приливі і одливі моря, у вітрі, водоспадах і таке інше, але він марно пропадає, нічому недомагаючи людині. З деяких сил вже давно користували ся, хоч такими примітивними заходами, які захоплювали до ужитку тільки дуже незначну їх частину; згадаймо вітряки, вітрила човнів, кораблів і т. ін., але за останні часи зроблено скільки проб для вихиспованя *en grand* переважно для утворення громовини; прикладом буде утворення роблених водоспадів і експлоатование Найагари. Великі озера у Америці, що до їх теж належить басейн сеї ріки, повстали ще у ледовому періоді, як се видно з укладу берегів: скелястий ґрунт є ледниковим наносом з великим каміннем, яке разом з ледом поробило на скелях чималі ривчаки, що показують, у якому напрямку був рух ледникового шару. Хоч сеї озера завдато великі ще й тепер, проте у них далеко менш води, як перш було і на колишньому дні, що уявляє з себе чималі тераси, які спускають ся до озер, стоїть багато усяких міст і дуже помилув-ся-б той, хто, маючи у голові романи Кунера, гадав, що се пустеля, на якій можна сніткати хіба тільки червоношкірих тубольців. Навкруги озер величезні ліси з частинних і листових дерев, що вкупі з скелями утворюють мальовничі пейзажі, але осередком, що займає усею увагу подорожного є Найагара з своїм водоспадом. Виглядає вона з озера Еріо, йде у північно східному напрямку до Онтаріо і на 27-мілі километрі від початку падає під простим рогом з камінної скелі у глиб 60 метрів. Перш водоспад був на скільки верст далі у низ, але вода помалу стирала камяну скелю і встигла за безліч років відсунути її далеко назад від первісного місця. Власне тут два водоспади, позаяк джерело річки розділяне невеликим островом на дві частини, одна з їх, що зветь ся підковою, уявляє з себе половину циліндра, бо вода виробила з скелі собі таке дужкове корито. По кількості води, що проходить через водоспад, він є першим у світі; так врахувано, що у мінуту тут проходить 510,774 кубічних метрів води, у сутки 735·5 мільонів куб. метр., само від себе розумієть ся, що від надання такої великої маси з такої

*) див. Правда 1893, III. випуск, стор. 347-352.

значної високости повинно утворити ся багато живої сили, і з рахунків видно, що се й справді так є: тут утворюєть ся 16 мільонів конячих сил, а з їх, що найменш, можна вихисувати 7 мільонів. Проте не треба думати, що се якась дрібниця, бо по всіх Сполучених Державах північної Америки усіма паровими машинами вкуні утворюєть ся тільки 80.000 одиниць, значить Найагара має змогу побільшати майже у двоє механічну силу на усій державі. Маючи се все на увазі, утворилось товариство, що надумало ся сю силу, яка досі з усім дурно пропадала, повернути на користь людям, хоч власне не всю силу а тільки 100.000 одиниць. Користувати муть ся не самим водоспадом, бо се не зручно, а спускати муть на відступі одного кілометра від водоспаду воду, яка тут має майже ту саму енергію, як і на версі єго, униз трома великими колодязями які завширшки 70 метрів; від колодязів у глибині йтме тунель, завдовжки 2150 метрів, що через него вода знову виллється муть ся на якомусь відступі нижче водоспаду у річку. Тунель між іншим досить трудно копати, бо ґрунт тут камінистий і до сего уживати муть великих перфораторів, що призводитимуть ся до руху дужими гідравлічними машинами. Вода пускати муть ся у колодязі величезними рурами і буде встроєно пристрій, щоб се робити тільки, коли треба, щоб дана система машин працювала, а другим часом, коли роботи нема, вода йшла, як і тепер, своїм природним коритом. Коли загнути на дні шахти руру у гору, то вода буде дужою ціркою виривати ся з неї, а вже цірка легко примусить рушати ся яке небудь колесо, що єго можна з'єднати з великим валом, який підіймати муть ся аж до верху шахти: далі на вал можна насадити колесо з зубцями, що буде з'єднане з цілою системою других зубчатих коліс і уся система рушати ме, коли вода піде по рурах, а рух сеї системи повернено буде на вироблення громовини. Громовинна енергія передавати муть ся усяким хвабрикам, що вже й тепер побудовано навколо водоспаду, на незначну відлеглість через здушене повітря, ще йти ме по рурах, а на значний відступ по дротах у формі громовинного току. Між іншим товариство се проводить на виставу у Чикаго на протязі 1000 кілометрів кількість сили у 1000 одиниць, а друге має на думці туди ж 5000 одиниць. Хоч се дуже сміливий замір, проте нічого на него й дуже скептично дивити ся. Через таку передачу на дорозі повинно стратити ся коло 40% сили, але про се дуже жалкувати нічого, бо на Найагарі сила цілком дурно достаєть ся. Коли таким способом досвід з передаваннем на значну відлеглість удаєть ся, тоді багато міст і собі захотять скористувати ся даремною, а через те дешевою силою і навколо водоспаду побудують багато хвабрик утворення громовини, покопають безліч колодязів, щоб спускати униз воду, а від сего справжній водоспад майже буде знищено і замість него втворить ся без-

ліч малих підземних, хоч вони не будуть чарувати собою зору, проте з тих далеко більша буде користь, як з сучасного. Далеко у меншому розмірі робить ся експлоатованне водоспаду Тіволі коло Риму. Перш для освітлення сего міста було збудовано чималу хвабрику, що на ній вироблялась громовина, але за останні часи її стало за мало, тоді му-сіла обернути ся до водоспаду, який лежить на 28 кілометрів від мі-ста. Вода береть ся на якійсь відлеглости від верху водоспаду і знову таки по рурах спускаєть ся у низ, більші рури поділено на менші, а сі ще на менші і в кінці перед кожною поставлено по колесу, яке кру-тить ся лід вилливом ділання цівки води, колеса-ж мають ся у звязку з динамоелектричними машинами, що всі укупі виробляють більш як 2000 одиниць сили, і так з напругою 5000 вольтів.

Так передаєть ся через перемерну станцію у Рим, хоч за сю путь тратить він $\frac{2}{5}$ своєї сили. Добре коли де поблизу є річка з водоспадом, але частіш її не буває, тоді доводить ся спорудити робленого водоспада, а з него вже користувати ся, як і з природного. Коли наприклад річка тече серед чималих гір, у балці, зараз з'являєть ся думка перегородити її греблею, тоді ззаду збереть ся ставок, а вже з него можна буде, спу-скаючи воду у низ, користувати ся для усяких мет. Так напр. кори-стують ся з джерела Журнан, що падає з гори Кольомбе, коло міста Жеке. Гребля тут заввишки 30 метрів, завдовжки 12 м. а площа озера 30000 квад. метрів. Такий само роблений водоспад коло гори Орб, для річки, що має те саме назвисько. Але взагалі се зусім не нова річ, що такі роблені озера були у давній Асії; по Україні з ставків кори-стують ся до руху водяних млинів. Яка се користна річ, вже досить знати з того, що у Франції по тих містах, де уживають таких засобів до утворення громовини, вона подешевшала майже в трое.

(Далі буде.)

ПІСНЯ ЧЕТВЕРТА.

1. Пір і Тизбе.

- Тільки про друге гада Менієя дочка — Альцитоя:
Бога того шанувать і за сина Юпітера-Вакха
Мати не хоче вона, а за нею і сестри у купі
Ділють безбожництво те. Панотець наказав съвяткувати
- 5 Слугам і паніям їх, залишивши усякі роботи;
Шкурою груди покрить, розв'язать кіснички на волосі,
В них заплітати вінки і узяти гілясті тирси.
Потім віщує усім, що жорстоке у гнівнім запалі
Буде тепер божество... Матері з невістками слухняні
- 10 Геть відкидають тоді коробки та нескінчену пряжу,
Ладан кадят та зовуть і Лієя і Лібера й Вакха,
Сина вогню, що родивсь аж від двох матерів своїх двічі,
Кличуть Нілея далі з невідстриженим ще Тионеєм,
З гарним Лінеєм отим, що сади насадив винограду,
- 15 Яха, Евхана зовуть і Нектела, Елелії батька, —
Кличуть наймення усі, що між силою грецьких народів
Маєш, о Лібере, ти! „— Неокраяна молодість в тебе,
Хлопець довічний ти є і найкращим на небі високім
В сьайві з'являєш ся ти. Коли роги свої ти лишаєш,
- 20 Дівки в тобі голова. Переможено Схід задля тебе,
Там, де Індійська земля доторкаєть ся краєм до Ганґа.
Ти, наш шановний, тепер забиваєш незбожних — Пентея
Вкупі з Лікургом самим, закидаєш ти в море Тиренців!
Шню попарних рисів в поводах, розмальованих гарно,
- 25 Здавлюєш ти на бігу... За тобою сьлідкують Вакханки,
Купи Сатирів і той, що трима своє тіло заледве.

- П'яний, чи хибко сидить на ослі, що не має кульбаки.
 Всюди тобі на шляху розлягають ся сьпіви юнацькі,
 Гучних жінок голоси і тимпани, що б'ють об долоні,
 30 Сурми мідяні дзвінки та порожні сопілки із буку.
 Будь же ласкавий до нас! — Ісменідки благають і в шані
 Чинять відправи сму. Мінеїдки єдині по хатах
 Сьвято велике пеують у нездатних до часу роботах:
 Вовну хутенько прядуть, веретенце кружляють на пальці,
 35 Вважно пильнують версгать і служебниць робити неволять.
 Єдна дівчина між них, що виводила пряжу на пальцях,
 Мовила: „Другі нехай без роботи даремне сьвяткують;
 Ми-ж, що тримає нас всіх із богинь найгарніша Палляда,
 Працю користную рук у розмовах прогаймо всяких:
 40 Будем по черзі усі, щоб не здав ся нам час таки довгим,
 Вуха порожні свої наповняти балачками гуртом!“
 Вхваляють сестри її і велять повідати їй першій...
 От вона дума, про що оповідать з багатого спілці,
 Дівку зневіря бере, — чи про ту Дерцетис Вавілонську
 45 Їй розмовлять, що її, — як луска обгорнула все тіло, —
 Власний узявши її вид, вшанували плеса Палестинські,
 Чи розмовляти про те, що дочка її, крила придбавши,
 Роки останиї свої звікувала у баштах біленьких;
 Чи про оте, що Наїс чарівними рослинами й зіллям
 50 Гарні юнацькі тіла повернула у риби німні,
 Поки не взяла того-ж; чи, як дерево перше родило
 Яблуки білі усе, а тепера вже чорні від крові,
 Се їй подобалось більш, і як байки сїї ще не знали,
 Стала вона повідать, не лишивши розтягувать вовни:
 55 „Хлопець хороший Приям, найвродливий з усього юнацтва,
 З Тизбою вкуні, що теж не було її краще на Сході,
 В хатах сусідних жили, де, як чуло ся Семіраміда,
 Місто високе своє оточила у мури із цегли.
 Першу знаємість між них заснувало велике сусідство.
 60 З часом коханне зросло, — і до шлюбу іти вже було-б їм, —
 Тільки боронять батьки! Одного заказать не здолали,
 Се, щоб обоє вони почуттєм не палали безкраїм.
 Потай кохались вони, розмовляючи все у морганії.
 Тим у них більший вогонь, чим ховаєть ся він у них глибше.
 65 Щілина в мурі була, що зробилась вона ще задавна,
 Ще оттоді, як стіна будувала ся в хаті поперше.
 Хибу маленьку осю іздавен ще ніхто не примітив,

- Що-ж те кохання не взна?! Запримітивши перші, коханці
Голосу стежку дали, і слова їх закохані часто
- 70 В шілку проходили ту в шопотінні тихенькім безпешно.
Тизбе та любий Приям, до стіни притуливши ся, часто
Уст подихання палке переймали по черзі й мовляли:
„ — Задрісна стіно, чого для коханців становиш пренону?
Що тобі варто пустить, щоб усім ми з'єднали ся тілом?
- 75 Ну, а як важко осе, то хоч би для цілунків відверлась!
Ми-ж удячливі й тепер: признаймоєм, що ми тобі винні,
Ти бо для вух дорогих безперечно дала нам дорогу!“
От, набалакавшись так за стіною міцною даремне,
Мовили на ніч „прощай“ і з обох тут сторони переслали
- 80 Любі цілункі стіні, що на той таки бік не сягнули.
Друга Аврора ясна розігнала зріблястї зорі,
Сонце-ж траву росяну золотим просушило проміннем
Ті, як звичайно, зішлись. І тоді, в шопотінні мовлявши
Перш жалкування свої, зміркували вони для спробунку
- 85 В тиші нічний ошукать вартових і пройти через двері,
Потім, як з хати втечуть, неворотне покинути місто;
Щоб же в широкім степу не прийшло ся їм марно блукати,
Треба до Ніна піти та сховатись під тїнь при могилі.
Там деревина була, оповитая тицею ягід, —
- 90 Гірна шовковиця се, що стояла при чистій криниці.
Люба умова обом; і вже сьвітло, що нишком зникало,
Сіло у хвилях, і ніч уявила ся з хвиль отих самих.
Тизбе, штукарка, в пїтьмі повернувши накинєну клямку,
Йде, одуривши своїх, закриває свій вид і надходить
- 95 Геть до могили тїї та сїда під призначені віти.
Зваги кохання дало! Надійшла сюди львиця знепацька
З пащою, в піну і кров від убивства политою густо,
З тим надійшла, щоб жагу заспокоїть в сусїдній криниці.
Зараз, при сьвітлі, її Вавілонянка Тизбе уздріла, —
- 100 Вздріла і вся, тремтючи, у печерю темряву побігла.
Поки-ж втікала вона, то із спини упала їй сукня.
Вводила львиця жагу, із джерела напившись водиці,
Далі, вертаючись в гай, господині загублені сукні
Тута знайшла і усі розшматовує ротом кривавим.
- 105 Потім прийшовши, Пірам наглядів у глибокому нилу
Хижого звїра сьліди і в страху тоді зблід на обличі.
Ледве-ж він сукню знайшов, що була тут запламлена кровю,
Мовив: „Єдиная ніч до загину презводить коханців!

- Ти-ж то найварта була довжелезного мать собі віку,
 110 Я тільки марно істнів, загубив бо тебе я, нещасна,
 Нічю звелівши прийти у міся, небезпечности повні,
 Сам же я перш не прийшов! Розшматуйте-ж тепер моє тіло,
 Нутро злочинне моє пожеріть у жорстокім кусанні,
 Леви, що тут живете понід гірськими скелями сими...⁴
- 115 Тільки-ж убивства хотять полохливці одні! Позбирав він
 Тизби одежу і всю потягнув у призначене місце.
 Сукню зросивши слізьми і цілунками вкривши, мовля він:
 „Леви, візьміть же тепер і моєї ви крови потоки!“
 Він тоді меч свій дістав, що носив біля боку і миттю
- 120 В нутро собі застромив і, вмираючи, знов єго вийняв.
 Високо кров з него бє, як лежить на землі він на спині.
 Так, як попсовано цін і ламаєть ся цівка водяна,
 В дужій тонкій течії викида вона воду і далі
 Стежку просторию собі прокладає у патовні дужім.
- 125 Дерева овоч тоді, що забруднено приськами крови,
 Чорною робить ся весь, а коріння, замочене кровю,
 В краску червону вбира на гильках єго ягоди білі.
 От, ще не збувшись страху, щоб коханцю своему не збрехати,
 Знов вона йде і шука юнака і душею і тілом,
- 130 Пильно бажа повідать про свої небезпечности дужі
 Те вона місце знайшла, розпізнала і дерева форми, —
 Краска її-ж зневіря, то й не зна вона, справді воно се?
 От, як вагалась вона, то в тремтінні вгледіла, що в пилу
 Бють ся криваві частки... відступила назад вона зразу,
- 135 З видом, від буку блідіш, і тремтить вона з ляку, неначе
 Море, що все тріпотить, як вітрець єго рушить легенький.
 От незабаром вона як пізнала ясного коханця,
 Згучним ударом тоді уразила безвинній руки.
 Кучері стала ірвать, та обнявши коханєє тіло,
- 140 Сповнила рани слізьми та змішавши ті слъози із кровю,
 Стиле обличє єго засипаючи тицю цілунків,
 Скрикнула: „Друже мій, що відібрало тебе се у мене?
 Любий Піраме, кажи-ж, бо коханає звє-ж тебе Тизбе!
 Любий, завваж ти мені, підведи своє стиле обличє!“
- 145 Очи, засльїпілі на смерть, при найменні бажанню Тизбе,
 Миттю Пірам розчиня і, як вгледів її, закриває.
 Вбачивши сукню свою та слонову білую кістку,
 Вільну тепер від меча. „Від моєї руки та коханя
 Згинув ти, бідний“, мовля, та і в мене міцні задля сего

- 150 Є і кохання й рука, бо для рани дадуть вони сили.
 Я за тобою піду, і нехай мене кличуть нещасну
 Приводом, другом в біді; але ти, що єдиним сконанням
 Зникнуть від мене здолав, не втечеш і по смерті тепера!
 Нині благають про те, нещасливая наша родино,
- 155 Тихі розмови сумні та обох нас слова невеселі,
 Щоби коханців отих, що з'єднало їх врешті кохання,
 Ви не позаздріли більш і в одній домовині з'єднати.
 Ти-ж, деревино пишна, що тепера гіллям укриваєш
 Тіло нещасне одне, та й обох нас швиденько покриєш,
- 160 Вбивства ознаки сховай і темряві, здатні до плачу,
 Овочі май на собі, як двоїстої крові нагадку!
 Мовила й меч нехибкий приладнавши до персів до низу,
 Стала залізо впахать, що було ще від крові тепленьке;
 Прохань вразила богів, уразила вона і родину,
- 165 Краска же овочів тих, як настигнуть вони, почорніє.
 Те-ж, що від стугу було у єдиній впокоїлось урні...

2. *Венера та Марс.*

- Змовкла вона, а далі, після часу малого баріння,
 Ввагу звернувши сестер, почала повідать Левконоя
 Те, що на небі злотім понад зоряним сьвітлом панує,
- 170 Сонце коханням взялось, — про кохання єго й розкажу я.
 Кажуть, що бог сей колись перелюбство потайне примітив
 Марса й Венери тиї, бо усе примічає він першим.
 Він засмутив ся про се і Вулканови, сицу Юнони,
 Любощі ті з'ясував, показавши й перелюбства місце.
- 175 Глузд тоді випав тому і робота, що мав він в правиці.
 Зараз тонкі кайдани та петельки та сітки мідяні
 Ті, що і очи меткі ошукати здолали-б, кує він.
 Пряха найтонча тоді не здолала-б зрівняти ся з ними,
 Ні навутина тонка, що на сволоді звисла на краї.
- 180 Він, приладнавши їх так, щоб за рухом вони й обгортались,
 Гарно усе привязав понад ліжком своїм у сьвітлиці:
 От, як на ліжко одне уляглась єго жінка із Марсом,
 Так і зостались вони, у обіймах обхоплені міцно
 Сіткою тих ланцюгів, що зробив чоловік для них штучно.
- 185 Бог же Леміоський тоді відчинивши кістянні двері,
 Випустив зараз богів — (а вони-ж то ганебно лежали
 Зв'язані) — бог не оден при умовах таких захотів би

Стати за ганьбище се. Реготались боги і довгенько
В небі ясному про се повідання відоме ходило.

3. *Левкотаю.*

- 190 Що-ж, Цитерея тоді вимагає доказеви кари,
Так що по черзі й того, що образив потайне кохання,
Любощі спляють теж; і яка, Гесперіона сину,
Є тобі нині користь від уроди й палкого проміння?
Ти, що країни усі запалєш вогнями ясними,
- 195 Новим палаєш вогнем, і повинний на все задивляться,
Дивини ся все на одну; Левкотою з'їдаєш ти оком,
Тим, що ти маєш для всіх; і раїш ти приходиш до неба
Там, де виблискує Схід і пізніше спускаєш ся в хвилі
Все гляючи на дівча, забаряєш ти зимні негоди.
- 200 Сьвітло ти губиш не раз; на думки твої сьвітлі та очі
Страждання прикре іде і людей ти лякаєш п'ятьмою.
Ти бо не з того блідий, що тебе укриває обличчя
Місяця, близьке землі, а кохання м'яна тобі краску,
Ти вже кохаєш одну. Ні Родос, ні Клімене хороша
- 205 Більше не ваблють тебе, ані Ейская матір Цирцея.
Навіть і Клітія та, що занедбана дуже, бажала
Вкупі з тобою пробуть, хоч і мала великую рану;
Досить забути із них приневолила ся Левкотою,
Пахоців ньєнка ясна, спорудила її Еринома,
- 210 Краща між людом усім. А коли-ж то зросла ося доня,
Тут, як і ньєнка усіх, переважила вродою й ньєнку.
Батько у неї Орхам царював по містах Ахменійських
В роді він семим лічивсь від старезного рідного Бела...
Там, де Гесперська вісь, є луги задля сонцевих коний,
- 215 Замість травиці їм є золотиста амбровія завжди;
Се вони, втомлені, пють і дає вона сили до праці.
От коли коні єго по небесним левадам пасли ся,
Ніч же на черзі була, завита тоді бог до коханки
В хату її, як надяг Евримони кохане обличчя.
- 220 Він Левкотою уздрів, що між гуртом дванадцяти дівчин
Пряла починок тонкий веретенцем при сьвітлі маленькім.
От, коли мати дала поцілунків своїй Левкотої,
Мовила: „Є тайна, відійдіте дівчата, щоб зараз
В матери права не брать розмовляти сам на сам з дочкою.“
- 225 Ті завважають. А бог, залишившись у хаті без сьвідків,

- Мовив: „Я той, що з небес поділяю довженні роки;
 Бачу я все, і земля через мене спроможна дивитись
 Око я сьвіта всего, — о яка-ж ти мені до вподоби!“
 Та ужахнулась і з рук веретенце роняє та гребінь,
 230 Жах той надбав їй краси, і Юпітер не гаючись довго,
 Вид свій звичайний узяв і блискучеє перше осяння.
 Дівка-ж, хоч як не була перелякана з'явою бога,
 Зможена сьйвом єго перетерпіла мовчки зусилле.
 Клітию задрість бере — а до неї коханничко сонця
 235 Краю немало тоді — і обурена зрадою сонця
 Шкоду розносить воца і повідає батькови навіть.
 Той без малого жалю, байдуже і про те, що нещасна
 Руки благучі свої простягала до сонця з словами
 „Сей от зусилля зробив!“ законав її в землю живую,
 240 Зверху-ж насипав він їй із важкого пісочку могилу.
 Тут Гесперіона син розриває могилу проміннем,
 Шлях даючи, щоб свій вид із могили з'явить ти здолала.
 Тільки ти, пімфо, давно не спроможна була за вагою
 Чола свого підвести, бо лежала ти тілом безкровим.
 245 Каже, що після вогнів па свого Фаетона, не бачив
 Більше сумного собі господар отих коний крилатих.
 Він же у тіло її надихнуть таки хоче проміннем
 Стільки, як може, життя і тепла єму дати живого.
 От коли заходам веім сперечаєть ся доля лихая
 250 Місце та тіло її поливає він нектаром сьвітлим.
 Після сумних жалкувань промовля він: „А в небі ти будеш!“
 Зараз намазаний труп, що з пахучого нектара влив ся,
 Став невимовно м'яким і муріжок у пахоці сповнив.
 Миттю стебло запашне, заложивши у глибі коріння,
 255 Верхом пахучим своїм пробиває важкую могилу.

4. К л і т и я.

- Клітию ту, хоч нудьзі вибаченням було їй кохання,
 Доказу-ж злому — нудьга, привітати не хоче вже сонце,
 Любощам з нею тепер положив він кінець свій на-завжди.
 Тане від сего вона, нерозумно віддавшись коханню,
 260 Німфів не терпить вона, а під небом і в день же і ніччю
 Гола сидить на землі з розкуйовдженим гарним волосем.
 Дев'ять цілісїньких день, не торкаючись трунків і страви,
 Піст постувала вона ранковою росою та слізьми,

- Мов до землі приросла. Задивлялась на вид вона бога.
- 265 В небі его золотім та до него свій вид повертала.
Кажуть, що тіло її із землею зросло і частину
Коліра зблідність її поверта на безкровність рослини;
Ставши червоною теж, уродила ся квітонька з неї,
Схожа з фіялкою геть. Хоч корінням тримаєть ся квітка,
- 270 Все-ж бо на сонце глядить і живе в ній до сонця кохання.“
Мовила, й варта гадок привернула увагу подія.
Іншим здаєть ся брехня, а другі розмовляють, що справді
Здатні боги на таке, але Вакха до них не гуртують.
От, як замовкли усі, вимагають дівки Альцитою.
- 275 Та, перед човном своїм прокидаючи нитки, мовляла:
„Змовчу я, сестри мої, про Ідейського Дафна кохання,
Знають бо всі, що его роздратована зрадою німфа
В камінь змінила міцний, — так коханців гнітить сумування:
Я і про те не скажу, що колись по новому закону
- 280 Сітон то жінкою був, то якимсь-то чудним чоловіком.
Я і тебе помину, дияманте тепер, моя Цельміс,
Вірну Юпітеру геть і Куретів нащадків від дощу,
Крока, Смілякса мину, що повернено в квіти гарненькі,
Все помину я і вас здовольню новиною такою:

5. *Салмаціс.*

- 285 Взнайте, ізвідки ідуть про криницю недобрій чутки —
Ту, що частки ослабля, як торкнути ся хвиль її сьвітлик;
Привід ховаєть ся щось, але всім его вдача відома:
Сина, що в сьвіт привела із Меркуриєм вкупі Венера,
В Іді, в нечерах сумних згодували прихильно Наяди.
- 290 Був тому хлопцеві вид, що по нему-б запевно дізнались
Батька та неньки его, та й наймення від них він одержав.
Він на шіснацятий рік залишив свої батьківські гори,
Іду кохану лишив, що его згодувала й по сьвіту
Став у пустелях блукать та розмежувать скрізь на країнах
- 295 Річки незвісні єму, поменчаючи пильністю працю.
Він по шляху завіта у Лідийські міста, до Карийців —
Бачить він плесо у них, що і око здолало-б нагледіть
Днину прозору его: не було там болотного злілля,
Гидких рослин не росло — гостроверхих ряених очеретин.
- 300 Хвилі прозорі єму, а около его оточали
Дерну мережки живі та зеленая завжди травиця.

- Німфа у плесі жила, щó була до мисливства нездатна,
 Лук натягати їй було та в бігу пробігати не звичайно,
 Тільки одна із Наяд не була вона звісна Дияні.
- 305 Чутка іде, що не раз підмовляли її товаришки;
 „Ну-ж, Салмацісо, візьми сагайдак у малюнках чи списа,
 Треба-ж дозвілле своє поміняти із важким полюванням!“
 Ні, байдуже їй про спис, та міцний сагайдак, щó в малюнках,
 Часу дозвілля вона не міша із важким полюванням,
- 310 Тільки в криниці за те обмива вона тіло вродливе,
 Кучері чеше свої гребінцем Циторійським почасту,
 Радить ся, щó до лица, та в ясні роздивляється хвилі,
 Чи обгорнувши себе у прозористу сукню хорошу,
 Нишком на листі ляга чи на гарну м'яккую травцю,
- 315 Часто збирає квітки, — і як так вона раз їх шукала,
 Вгледіла хлопця того, а побачивши, звабить захтіла...
 Як не зривалась вона, та не перш підійшла, як пильненько
 Все обдивила вона, як оточа її сукня і вираз
 Виду дала, за який спромоглась узиватись за гарну.
- 320 Зараз вона й почала: „Зневіряться не змога, мій хлопче,
 В тім, що ти певно наш бог — Купідон може навіть до того
 Ну, а хоч ти і не бог, то щасливі і батько і мати
 Ті, щó родили тебе, і брати і сестра, коли справді
 Маеш її, і ота, щó давала грудий тобі дбаха.
- 325 Сама-ж щаслива між них, щó могутна тепер через тебе,
 Буде заручниця та, щó її пошануєш ти шлюбом.
 Хай вона в тебе і є, а мене покохай ти потайно!
 Тільки-ж немає, так я увійду тобі в хату до шлюбу!“
 Змовкла Наяда на сім. Счервонів засоромлений хлопець,
- 330 Він про кохання й не знав і червоність его оздобляла:
 Колір буває такий тільки в яблук, щó висять на сонці,
 Чи на слонових кістках, щó з малюнками є, чи на кулі
 Місяця чорній, коли дзенькотить задаремне мідянка.
 Німфа блага без кінця хоч братерських цілунків і навіть
- 335 Руки на шию єму, мов з слолової кістки складає
 „Геть, чи я зараз втечу та покину тебе!“ він мовляє,
 Жах Салмацісо обгорнув: „Віддаю тобі, каже, мій гостю,
 Сії околиці всі!“ — і пішла, мов відходячи зовсім.
 Тут, озираючись все, заховалась в густім вона гаї,
- 340 Де похилила ся вмить та навколійки зараз принала.
 Хлопець, в гадках, що ніхто не пантрує его у долині,
 Ходить туди та сюди та в хвилястї хвилі стромляє

- Кінчик малої ноги, чи по кісточку ступінь біленький,
 Потім, не гаючись, він, причарований хвилями тими,
 345 Одіг м'якенький скида з молоденького тіла додолу.
 Раптом умліла тоді та побачивши голі форми,
 Палом взялась Салмаціс. Загискрили ся очи у неї,
 Так як те сонце горить, коли нарис его злotosяйвий
 Сьвітлим проміннем блищить в супротивному гарнім сьвічаді.
- 350 Більше баритись не міць, відклада вона втіху заледве,
 Прагне обіймів палких і тримає себе через силу.
 Плеснувши хутко себе по хорошому тілу рукою,
 Кинув ся хлопець у струм; гребучи у долоні обидві,
 В сьвітлій блищить він воді, мов статуя з слонової кости,
- 355 Вкрита з поверху шклом, що виблискує крином сріблястим.
 „Я подоїла, ти мій!“ загукала з води тоді німфа,
 Сукию відкинула геть і, в прозорій кинувшись хвилі,
 Хлопця трима у борні та зрива проти волі цілунки,
 Знизу руками хапа, до грудий доторкаєть ся гнівних,
- 360 Тулячись все до хлопця з одного та із другого боку.
 Врешті его, що бажав відорватись від неї та зникнути,
 Вся, мов змія обвива, що тримаючи, царська птиця
 Вгору підносить її, на лету вона спутує ноги,
 Голову теж, та хвостом сповиває широкі крила.
- 365 Тако-ж звичайно й повій обгортає цівки деревинам;
 Так і поліп у воді ворога захопивши, тримає,
 Гострі, міцні палюшки із усіх своїх боків пустивши,
 Бореть ся все-ж Атлантід, відмовляючи їй в раюванні.
 Горнеть ся та до хлопця і, усім пригорнувши ся тілом,
- 370 Наче прилипла й мовля: „Безсумлінний, хоч як не змагай ся,
 Ти вже мене не втечеш; повеліть же боги, щоб ві єдиний
 День ні від него мене, ані его одвів тут од мене!“
 Її і ввелили боги: У обох їх тіла, помішавшись,
 Вкупі з'єднались тоді і єдину подобу придбали.
- 375 Так, коли бачили ви, оповиті корою дві гильки,
 З'єднані вкупу одну одностайно виростають зростом.
 Скоро їх гарні тіла у тісному з'єднались обіймі,
 Скоро не стало з них двох, а зробилось ні жінка, ні хлопець,
 Стали ні другим ні тим, а обом удавати ся вкупі.
- 380 От як у хвилях, що в них чоловіком спускався він, із себе
 Вздрів половину одну і пом'яккі частки свого тіла,
 Руки простягнувши вперед, не в хлопчачих, як перш було, згуках,
 Вимовив Гермафродит: „Обертаюсь до ває я з благанням,

- Батько та мати мої, що від вас я одержав наймення,
 385 Хто-б з чоловіків отут не скупавсь у криниці, то вийде
 Півчоловіком нехай і, торкнувши ся хвиль, розслабіє!⁴
 Ті завважають єму і воляють двухтілого сина
 Волю і в ліки якісь обарвляють прозору криницю.
 Вже повіданню кінець... і, як перш, Мінієво сімя
 390 Працю ірветь ся робить, зневажає богів та їх сьвято.
 Раптом тимпани дзвінкі, невидимі для них, зарипіли.
 Гуком своїм голосним загреміли дзвінкучії сурми,
 Мідь без ушну дзвенить; і запахли шафран тут і мірра
 Тут — як зневіря бере — почали зеленіти в них прялки;
 395 Звиснувши, наче в повій, уберають ся сукуї у листє.
 Частка іде в виноград і оте, що було тут нитками,
 Робить ся гропами все і з основи виходить корона.
 Пурпур яскравість дає виноградивим кетягам сьвітлим.
 Двини кінець тоді був і надходила доба, в якую
 400 Ти не здолав би узвать ні птьмою ні сьвітлом звичайним.
 З сьвітлом сусідним про те межувала ся пічка непевна.
 Раптом хитнулись дахи, лихтарі уявились огненні,
 Потім будівля уся запалала з червоного сьвітла, —
 Зараз у ній заревли неправдивії зьвірів подобі.
 405 Сестри пильнують давно у задимленій хаті сховатись,
 Всюди по різним місцям від вогню утікають та сьвітла.
 Поки-ж шукають птьми, сповиває сугасти їм плітка,
 Руки вкривають ся їм у тонесеньке піря чудесє.
 Як вони певний свій вид несподівано тут загубили,
 410 Знать їм боронить імла; не давала їм лехкости піря,
 Все-ж вони можуть собі на прозорих тримати ся крилах.
 Пробують мовить вони, але голос, рівняючи з тілом,
 Дуже тонкий вилина і в сичанії несе жалкування.
 Сьвітла не люблять вони і живуть не в гаях, а під дахом.
 415 Линуть вони у ночі і від вечіра мають наймення...

6. *Атамант та Іюна.*

- Тута по Тебах усіх божество сего Лібера справді
 В памятку дуже було і по матері тітка усюди
 Силу єго повіда, — із усіх вона сестер не взяла
 Горя того, що вони, але ті їй дали сумування.
 420 Взнавши з етеру свого, що пишалась вона своїм сином,
 Далі з'єднаннем сьвятим з Атамантом божеським, Юнона

- З гнівом не вдержить ся більш і мовляє: „Від циндри нащадок
 Міг Меонійських пловців повернуть і загнати у море.
 Матері-ж дав він порвать у питомого синочка нутро,
 425 Дав він і трьох Меонід обгорнути у крила новії, —
 Ну, а Юнона хіба не здола вже нічого, крім плачу?
 Досить хіба мені се? Так в сему моя тільки могутність?
 Сам же він вчить, що робить, — і від ворога зиск научитись!
 Міць божевілля свого пояснив же він вбивством Центая,
 430 Чому-ж не можна. Іно до сего лютування підмовить?
 Чом збожеволить вона на зразок своїх рідних не зможе?
 Є деє похилений шлях із заклятою тіною від тису,
 Просто він в некло веде по країнам німого мовчання.
 Стік нерухомий отам тумани випускає, і тіни
 435 Гуртом виходять туди і примари, як решта з поминок.
 Зблідлість і біла зима перильницькі місяця тут займають,
 Тіни-ж не знають, де шлях, що веде до Стигийського міста,
 Де розлютований Діт верховодить у чорній палаті:
 Тиць переходів усіх і відчинені брами з-усюди
 440 Має те місто бучне, — і, як море вбира в себе річки,
 Так оті душі і Діт до бажаного місяця приймає.
 Просторо тут задля всіх і додаток в юрбі непримітний.
 Всюди блукають отут безкістяні, безкровії тіни,
 Частка іде на майдан, а друга на подвіря до пана;
 445 В штуках працюють другі стародавнього побуту ладом,
 Частка-ж відомая тут в заслугованій карі конає.
 Іанок лишивши небес, заміряєть ся линуць до пекла,
 Повна образи в душі Сатурнійка велика Юнона.
 Ледве вона увійшла і придавлений тілом съвяченим
 450 В неклі рундук застогнав, як підняв тоді Цербер три пащі,
 Гавкнувши тричі собі. Виклика тоді сестер Юнона
 Ночі питомих дітий, — божество невблаганно жорстоке.
 Мовчки сиділи вони біля замкнених дверей на засов,
 Злої фурдиги тії та зміюк із волося чесали.
 455 От, як пізнали вони у сутінях темрявих Юнону,
 З місяця богині знялись, прозивалось їх місце Злочинним.
 Тут своє нутро Дітой віддавав шматувать і на девять
 Гоний розтягнений був. Та і ти не спроможний, Тантале,
 Взять та напитись води, деревина втіка, нахилившись.
 460 Ти-ж то береш свій тягар, то женеш, щоб не впав він, Сизіфе,
 Вертить ся тут Іхнон і то стежить себе, то тікає.
 Белові дочки, що смерть загадали двоюрідним браттям,

- Воду усе дістають, що губить їм судилось на-завжди.
 От як Сатурна дочка озирнула усіх їх сердито,
 465 Перш Іксиона над всіх, а далі вже за ним і Сизіфа,
 Мовила потім: „Чого із братів осе рідних єдиний
 Кару довічно терпить, а того Атаманта гординою
 Пишний палац обійма, отого, що мене й чоловіка
 Призрив?“ і тут виявля до шляху та ненависти привід,
 470 Вкупі з бажанням своїм, а бажає вона, щоб од нині
 Кадмів палац не стояв, та щоб в гріх утягли Атаманта.
 Владу, благання усе у єдине сполучивши місце,
 Сестер схляє вона. А коли закінчила Юнона,
 Кучері сиві свої похитнула тоді Тизифона,
 475 Скинула з вигляду змії, що тепер боронили їй трохи,
 Далі мовляла оттак: „Задля чого нам довге зневіря?
 Те, що звеліла, лічи, що єго вже ми виконать встигли,
 Кинь же не любий наш край і вернись до хорошого неба!“
 Радо Юнона пішла і її, що ввіходила в небо,
 480 Ірис ясна Тавматіс росяною обмила водою.
 Тут, не барившись, бере кров'яний свій ліхтар Тизифона,
 Сукню свою надяга, що із крові уся счервоніла,
 Потім гнучкою змію обкрутивши собі за припояс,
 З хати виходить кудись, а за нею слідкують Ридання,
 485 Страх, сумотний Переляк і страшне на виду Божевілья.
 Стала на ганку вона: Еолійські лутки, як кажуть,
 Зразу хитнулись тоді і Авернські двері поблідли
 Сонце раптово втекло. Перелякана чудом дружина,
 Сам Атамант у страху. Готувались іти вони з дому.
 490 Тільки Еринія се, запинивши їм поступ, на дверях
 Руки хитнувши далі, оповиті кучмою зміїв,
 Чолом хитнула у-мить... загреміли всі змії від сего,
 Частка на плечах лежить, а другі обвили ся по грудях;
 Страшно ті змії сичать, з язика випускають отруту.
 495 Вирвала двох вона змії із волося свого і відразу
 Кинула схопленим їх смертодайною нині рукою.
 Лазять ті змії Іно та її Атаманту по лону,
 Думи вдихають важкі. Не дають вони тілови рани,
 Розум оден тільки їм неблаганній чує удари.
 500 Теж і отруту рідку принесла із собою потвора,
 Вохкість єхидни лиху та запінену Цербера пащу,
 Темні помилки якісь, забуття божевільного глуду,
 Слезі, злочинство важке, божевільне кохання до вбивства;

- Все воно стерте гуртом, і усе помішавши із кровю,
 505 Давши їй цікути туди-ж, в казані вона міднім зварила.
 Доки-ж ті мліють в страху, налива вона в груди отрути,
 Лютости злої і та досяга в глибочінь їм у серце.
 От, замахнувшись нераз ліхтарем у єдиному колі,
 Збурені в серці вогні запала вона знов їм вогнями,
 510 Так з одолінням воєн, по наказу зробивши, злилає
 В темряву Діта сумну, а змію, що взяла, відв'язала.
 Зараз гука Еолід, у палаті лютуючи бучній:
 „Гей товариство сюди! Розтягайте в гаях сих генета
 Львицю жерстоку отут із двома я львєнятами бачив!“
 515 Віп, божевільний, біжить, мов за звіром, слідком за подрузам;
 Хлопця Леарха свого, що сьміявсь, простягав рученята,
 З рук він від ньєнки хапа і, аж тричі крутнувши в повітрі,
 Наче меткую пращу, розбиває об скелю міцную
 Хлопцю маленькому вид. Оттоді потурбована ньєнка
 520 Горе зробило се їй, чи розлита по тілови трута, —
 Тяжко завила у мить і побігла з розлитим волосєм.
 Другого хлопця свого Меліцєрта в руках затримавши,
 „Вакхе, моє-ж се“ гука. І всьміхнувшись при йменні Лієя,
 Кажє Юнона: „Нехай, користуй ся з годованця нині!“
 525 Скєля над морем стирчить підмивають підніжжя їй хвилі,
 Хвилі, що близько течуть захища від дощів вона завжди;
 Шпиль її виїняв ся геть, простягаючи чоло до моря.
 Збігла на скєлю Іно — надало божевілья їй сили;
 Потім у море вона, непорушена страхом ніяким,
 530 Кинулась з хлопцем своїм — і від неї заїнічили хвилі.
 Сьвітла Вєнера тоді в жалкуванні про горе онука
 Батька свого улєща: „Божество над водою, Нєптунє,
 Ти, що найперший добув після батька могутнього владу,
 Я в тебе нині прошу — пожалуй над моїми ти дїтьми!
 535 Вачиш, упали вони в Іонійське незміряне море,
 Лиши богами ти їх, і від моря-ж я ласки зазнаю,
 Пєвно, коли я була в глибині єго піною перше,
 Так що від неї мені залишилось і грецьке наймення!“
 Згодив ся з нею Нєптун і узяв від сердешних небавом
 540 Все, що вмируще було, та величності гордої дав їм,
 Вкупі-ж із видом новим дарував він нові і наймення,
 Їй Левкотої імя а хлопцятку її Палємона.
 Сєстри Сидонські усї, скільки духу за нею подавшись,
 Сьлід найостанний їй на початку побачили скєлі.

- 545 От як про смерть її злу не лишалось зневіря, Кадмейки
 Руки ламать почали та ірвати волося та сукню.
 Стали богиню вони дорікати у лютости зайвій,
 Далі в неправді лихій. І, не стерпівши лайки, Юнона
 Мовила: „Я з вас самих пороблю собі памятку гніва!“
- 550 Діло за словом іде і ота, що до Іно своєї
 Більше прихильна була, прогукала: „Плигну-ж я у море,
 Там бо й цариця моя!“ і як хтіла плигнуть вона в хвилі,
 Щось затримало її і зрослась вона з скелею міцно.
 Друга, що хтіла себе побивати звичайно у груди,
 555 Вчула, що руки її, що бажала хитнуть вона, сіцпли.
 Та, як до хвиль золотих простягла випадково долоні,
 Стала каміннем важким, але знов простяга їх до моря.
 Другій, що стала ірвать запусивши всі пальці, волося,
 Міг би ти бачити, як затверділи на кучерях пальці.
- 560 Як з них порушив ся хто, то й zostав ся із тим таки рухом.
 Птахами стали одні, і вони, Іменідки, тепера
 Крилами хвиль розкішних доторкають ся скрізь на безодні.

7. Кадм та Гармонія.

- Син Агенора не зна, що дочка із хлопятком маленьким
 Стали в воді за богів. Приголомшений горем великим,
 565 Низкою лютих подій, що ему довело ся побачить,
 Вийшов із міста главар, мов гітила місциня єго доля,
 Тільки не власна своя! У лихому забитий блуканні,
 Вкупі з дружиною, він досяга Ілїрійського краю.
 Стиснені віком лихим, про минуле питомого роду
- 570 Згадують в тиші вони, перелічивши праці в розмовах.
 Кадм промовля: „Та хіба-ж не сьвдчений той змії, що єго я
 Списом своїм пронизав як, прийшовши від краю Сидона,
 Зуби єго по землі, мов насінне новее, посїяв.
 Що-ж, коли дбанне богів відомща мене праведним гнівом,
 575 Хай же, молю вас, і я, простягнусь, мов змія, тепер нутром!“
 Мовив, і чує, що він, мов той звїр, витягаєть ся нутром,
 Чує він, як і луска вироста на грубій ему шкурі,
 Чорнее-ж тіло єго у зелених мінить ся краплинах
 Пада грудиною він і ті ноги, що зразу стягли ся,
- 580 Тончати стали ему гострячком, що закруглений з краю.
 Руки-ж zostались ему; простяга він, останок свій, руки
 З слїзьми, що бігли ему по людському обличчі, та й каже:

- , Жінко, наблизь ся сюди, нещаслива дружино, наблизь ся!
 Доки я маю хоч що, доторкни ся до мене і руку
- 585 Поки я маю, візьми, бо небавом тут змії її вхопить.“
 Хоче він мовити більш, та язик ему довгий розліз ся
 Раптом на двоє частин і бракує вже слів ему більше,
 Кожного разу, що він жалкувати бажає, сичить він,
 Сей ему голос оден залишила для вжитку натура.
- 590 Бючи у груди себе, загукала нещасна дружина:
 „Кадме, зостань ся та скинь безталанну страшну сю подобу!
 Кадме, де ноги твої, де поділи ся руки та плечі?
 Поки балакаю я, то зникає твій колір і вид твій,
 Чому-ж боги, і мене не повернете те-ж ви у змія?“
- 595 Мовила; він же лизав у дружини своєї облича
 Пильно до лона її, мов пізнавши її, припадав він,
 Любо її обіймав, обгортав, як звичайно, її тіло.
 Всякий, хто був (а було-ж товариство отут) полякав ся,
 Та-ж пригортає усе лущану ему шию та гребінь.
- 600 Раптом їх двоє стає і, з'єднавши ся, геть вони лізуть,
 Доки в таємні місця до сусідних гаїв не долізли.
 Зміям не страшно людей: не тікають вони і не ранять,
 Тамлять западто вони, що були і вони-ж таки людьми.

8. *Персей та Атлант.*

- Був їм потішним тоді, як вони повернулись у зміїв,
- 605 Любий онук, що приймав переможцем від Індії шану.
 В гарних будовах церквах шанувала его і Ахая.
 Тільки Акрізії оден, з Абантядського роду нащадок,
 Їм зоставав ся тепер, що не хтів в Арголійське місто
 Бога пускати і повстав не бажаючи з гордоців взнати
- 610 Сина Юпітера в нім. За Юпітера сина не важить,
 Він і Персея, що дощ золотий его дав для Данаї.
 Швидко-ж Акрізії гордуи — оттака бач у щирости сила,
 Тим, що згнівив одного і не взнав за онука другого
 Каятись став: одного у високе захоплено небо,
- 615 Другий же, взявши собі від змії незабутні здобутки,
 Крилами став розбивать неоглядне повітря легеньке.
 От переможцем як він над Лібійськими линув пісками,
 Впали краплини крови із великої твари Горґони.
 Грунт осе сімя прийняв і пішли з нею змії плодитись,
- 620 Тим і багато там змії і вони ті місцини з'їдають.

Накладом редакції „Правди“ вийшли:

1. Пропаші, повість Ів. Печуя, ціна 15 кр.
2. Казка про Правду і Кривду, П. Мирного, ціна 10 кр.
3. Княгиня, повість Т. Шевченка (переклад Перебеді) ціна 15 кр.
4. Гомерова Одиссея, Часть I., Гексаметром на мову українсько-руську перевіршовав Петро Байда, ціна 1 р. 20 кр.
5. Гомерова Одиссея, Ч. II., ціна 1 р.
6. Дон Жуан, поема лорда Байрона, Переспів Панька Олельковича Куліша, ціна 20 кр.
7. Антін Головатий, запорозький депутат і кобзар, написав М. Уманець, з музикою до пісні Головатого. Ціна 15 кр.
8. Верещагіна Тарас Шевченко в домовині (картина пригідна для украшення руських хат).
9. Сластьона Могила Шевченка біля Канева в теперішньому виді (картина). Ціна обох картин 50 кр., з пересилкою 70 кр.
10. Непримирана, оповідання з записок сільської учительки на Україні. Ціна 20 кр.
11. Професор Ратміров, Роман-бувальщина Д. Мордовця, переклад М. Уманця. Ціна 20 кр.

В Адміністрації „Правди“ можна дістати:

12. Памятне видіння, оповідання О. Я. Кого, ціна 10 кр.

 Хто купує оба томи Гомерової Одиссеї разом, дістане їх за 2 р. з пересилкою.

**Замовлення висилає Адміністрація „Правди“
у Львові, Ч. 8, ул. Академічна.**

 Поручаємо нашим читачам часопись педагогічну „Учитель“ (річна передплата 3 р.) і часопись для дітей „Дзвінок“ (річна передплата 4 р.). Обидві редактовані тепер фонетичною правописю.

Від видавництва „Правди“.

З XLVII. випуском почали ми п'ятий рік нашого видавництва. Оскільки наше видавництво причинило ся до збагачення українсько-руського письменства і прояснення національно-політичного світогляду серед нашої суспільности і наших сусідів, про се лишаємо суд нашим землякам, впевнюючи їх, що серед трудних з усіх усюдів обставин не перестанемо даліше розвивати нашу програму з вірою в усіх і крапці будучину. Просимо-ж і всіх прихильників нашого вісника, щоб для ідеї, яку заступає наш вісник, приєднували що раз ширші кружки нашої суспільности, та щоб подавали замітки і вісти з усіх сторін України-Руси, про побут, національно-культурні і суспільні відносини українсько-руського народу, щоб наш вісник був як найповнішою сучасною літописю нашого національно-культурного і суспільного життя.

З сям випуском розсилаємо дальший українсько-руський переклад Овидієвих *Метаморфоз*, означуючи окремими сторонами, щоб описля можна се оправити яко окрему книжку. Готують ся переклади також інших класиків старинних і новочасних європейських літератур.

Проємо також о скорє відновленні передплати позаяк з випуском LII. скінчило ся перше півріччє.

Вже вийшли з друку :

ЗАПИСКИ

наукового товариства імени Шевченка,

видавництво присвячене науці і письменству українсько-руського народу, впорядкував Олександр Барвіньський. Т. II. 189 стор. 8^о і три карти.

Ціна 1 р. ав.

ЗМІСТ: 1. Стародавні грецькі кольонії боспорські в межах теперішньої Кубанської області та сумежних з нею місць (з каргою давньої прибоспорської області) написав Паначовний.

2. Студії над основами розкладу богацтва (дальше, кінець загальної часті) написав Тадей Рильський.

3. Пристрій до мірєння скорочень уразу (uterus) з двома ілюстраціями, розвідка Д. Черняхівського.

4. Картка з історії Волині на початку XIV. в. розвідка Іванова.

5. Для ювілею І. Котляревського *Desiderata* М. Сергієнка.

6. Наукові вісти і критичні замітки. І. Корженка і І. Конча.

7. Справозданнє про діяльність і розвиток наукового товариства ім. Шевченка.